

TDK-dolgozat

2023

PANNON EGYETEM
GAZDÁLKODÁSI KAR ZALAEGERSZEG

**ÉLET A „KOLBÁSZKERÍTÉSEN TÚL” – AVAGY HOL ÉRI MEG
ELKEZDENI DOLGOZNI A DIPLOMA MEGSZERZÉSE UTÁN?**

Skoda Gergő

Konzulens: Dr. Antal Anita, Dr. Szűcs Judit

Kézirat lezárásának dátuma: 2023. 11. 10.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS	1
1.1. TÉMA AKTUALITÁSA	1
1.2. A DOLGOZAT CÉLJA	1
1.3. SZEMÉLYES MOTIVÁCIÓ	2
2. A VÁNDORLÁS – ELENGEDHETETLEN ALAPFOGALMAK ÉS TÖRTÉNETE.....	3
2.1. MINDEN MIGRÁNS VÁNDOR, DE NEM MINDEN VÁNDOR MIGRÁNS	3
2.2. A VÁNDORLÁS FAJTÁI ÉS AZOK OSZTÁLYOZÁSA	4
2.3. MIGRÁCIÓS ELMÉLET – MI JÁR A VÁNDOR FEJÉBEN?.....	7
3. VÁNDORLÁS ÉS ANNAK TÖRTÉNELMI HÁTTERE – MIÓTA FOROG... ..	12
3.1. AZ EMBERISÉG TÖRTÉNETE ÉS A VILÁG BENÉPESÍTÉSE	12
3.2. NAGY FÖLDRAJZI FELFEDEZÉSEK	13
3.3. A 20. SZÁZAD HÁBORÚKTÓL VIHAROS IDŐSZAKA	14
3.4. GLOBÁLIS MIGRÁCIÓ A 21. SZÁZADBAN.....	16
4. MAGYAR MIGRÁCIÓS TÖRTÉNELEM.....	18
4.1. URÁLTÓL A KÁRPÁTOKIG, LOVON, HÁTTAL.....	18
4.2. FORRADALOM, VILÁGHÁBORÚ, MIGRÁCIÓ – AZ 1848-49 SZABADSÁGHARC TÓL AZ ELSŐ VILÁGÉGÉS BORGALMAIG	20
4.3. A II. VILÁGHÁBORÚTÓL A RENDSZERVÁLTOZÁSIG.....	20
4.4. NÉPEK TENGERE, TE VILÁG... FELFEDEZLEK – MIGRÁCIÓ A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG .	21
5. MAGYARORSZÁG DEMOGRÁFIAI KÖRNYEZETE.....	24
5.1. KIVÁNDORLÁS ÉS AZZAL KAPCSOLATOS TRENDK	25
6. KÉRDŐÍV – A MAI FIATALOK ELKÉPZELÉSEI A DIPLOMA UTÁNI MUNKAPIACI ÉLETRŐL	26
6.1. KÉRDŐÍV ELEMZÉSE (BELFÖLD)	26
6.1.1. <i>Elvágó egyének</i>	28
6.1.2. <i>Maradni kívánó egyének</i>	30
6.2. KÉRDŐÍV ELEMZÉSE (KÜLFÖLD).....	32
6.3. AZONOSSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK HAZÁNK ÉS MÁS ORSZÁGOK FIATALJAI KÖZÖTT	37
6.4. TŰKRÖM, TŰKRÖM, MOND MEG NÉKEM... - PERSZÓNA PROFIL A KÉRDŐÍV ADATAI ALAPJÁN	38
7. ÖSSZEGLÉS, JAVASLATOK.....	39
7.1. KUTATÁSI KÉRDÉSEK MEGVÁLASZOLÁSA	39
7.2. FELDOBOM A KÖVET... RÁESIK A FEJEMRE?	40
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	41
IRODALOMJEGYZÉK.....	42

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra A vándorlás öt meghatározó eleme.....	3
2. ábra Ernest George Ravenstein statisztikus, térképész (1834-1913).....	7
3. ábra Everett Spurgeon Lee amerikai szociológus (1917-2002).....	8
4. ábra Everett S. Lee migrációs modellje.....	9
5. ábra Dr. Wilbur Zelinsky kultúrgeográfus (1921-2013)	10
6. ábra Világ benépesítése	12
7. ábra Christopher Columbus partot ér.....	13
8. ábra Osztrák zsidó menekült lány az Egyesült Királyságba érkezéskor (1938).....	15
9. ábra David Hasselhoff koncertje Kelet- és Nyugat-Berlin között a fal leomlása előtt...	16
10. ábra Népünk vándorlása az Óshazától a Kárpátmedencéig	18
11. ábra IV. Béla menekül a Tarárok elől.....	19
12. ábra Kivándorló magyar állampolgárok számának alakulása 2020 és 2009 között.	22
13. ábra A kivándorló magyar állampolgárok számának alakulása 2010 és 2022 között ..	22
14. ábra Magyarország népességének korfája.	24
15. ábra Azon tételek listája, amire a kitöltők egy hónapban a legtöbbet költenek	27
16. ábra Azon tételek listája, amire a kitöltők egy hónapban a legkevesebbet költenek....	27
17. ábra Vándorlás döntéshozatalának jellege szerinti megoszlás	28
18. ábra „Jobb az élet külföldön, mint itthon?”	30
19. ábra A kitöltői vélemények megoszlása abban a kérdésben, hogy "Jobb az élet itthon, mint külföldön?"	32
20. ábra Azon tételek listája, amire a kitöltők egy hónapban a legtöbbet költenek (külföld)	33
21. ábra Azon tételek listája, amire a kitöltők egy hónapban a legkevesebbet költenek (külföld).....	34
22. ábra A kitöltői vélemények megoszlása abban a kérdésben, hogy "Jobb az élet itthon, mint külföldön?" (külföld).....	36

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. Táblázat Migráció osztályozása.....	7
2. Táblázat A nemzetközi migránsok becsült száma és aránya a világ népességéhez viszonyítva, 1970–2020.....	17
3. Táblázat Kivándorlás tervezett időtartama (belföld)	29
4. Táblázat A megkérdezett egyetemisták vándorlási úticéljai	29
5. Táblázat Belföldi mobilitás (belföldi kitöltők).....	31
6. Táblázat Munkavégzés szempontjából legvonzóbb települések (belföld)	31
7. Táblázat Kivándorlás tervezett időtartama (külföld).....	35
8. Táblázat Belföldi mobilitás (külföldi kitöltők).....	35
9. Táblázat Munkavégzés szempontjából legvonzóbb települések (külföld).....	36

1. BEVEZETÉS

1.1. TÉMA AKTUALITÁSA

A tömeges kivándorlás a mai magyar társadalom egyik, ha nem a legégetőbb generációs és szociális kérdése. A fiatalok körében népszerű a gondolat, hogy a középiskolai, egyetemi tanulmányaik végeztével külföldre költözzenek rövid, középhosszú, vagy akár hosszú távon, és ott vállaljanak munkát. Ennek fő mozgatórugói a hazánkban várhatóan magasabb bérjövödelem reménye és a külföldön tapasztalható nívósabb, vagy az itthonitól eltérő életszínvonal.

Az országból való kivándorlás nem egy új keletű jelenség. Az 1989-es rendszerváltozást követően a 90-es évekre ez a folyamat felerősödött, mely jelentősen köszönhető a szocialista rendszer nyugati irányba történt zártságának, ennek megszűnésével perig kinyílt a világ az emberek előtt. A Központi Statisztikai Hivatal adatai pontatlanok a 90-es éveket illetően, ugyanis nem mindenki tett eleget bejelentési kötelezettségének. A rendelkezésre álló adatok alapján 12238 magyar mondott le állampolgárságáról és költözött véglegesen külföldre. A valós számok ennél valamivel magasabbak lehetnek.

A 2010-es évekre ez a szám drasztikusan megváltozott. Az adatok jelentős mértékben nőttek a korábbiakban rögzítettekhez képest és a folyamatosan növekvő tendenciáknak csak a COVID19 tudott időlegesen gátat szabni. A rendelkezésre álló adatok alapján 2010 és 2019 között hozzávetőlegesen 220 000-en hagyták el az országot.

A fiatalok már egy életstratégiaként fogják fel a külföldön történő munkavégzést, sőt kirívó esetekben már a pályájuk kezdését sem hazánkban működő vállalatoknál, vagy cégeknél képzelik el. Ez rémisztő képet fest az ország jövőjével kapcsolatban, mivel a magyar társadalom korfája egy előregedő társadalmat fest le.

1.2. A DOLGOZAT CÉLJA

Kutatásom fő célja felfedni a felsőfokú intézményekben tanuló fiatalok munkaerőpiacra lépéssel kapcsolatos gondolkodását, hozzáállását, érzéseit, tervezett magatartását (attitűd) mind hazánkban, mind az országhatáron túl.

Kutatásom során az alábbi kérdésekre kívánok választ találni:

1. Milyenek a fiatalok fogyasztói és megtakarítási szokásai jelenleg és potenciális munkavállalóként?
2. Milyen jövedelmi és egyéb munkavállalással kapcsolatos elvárással rendelkeznek a hazai és a külföldi fiatalok?

3. Milyen azonosságok és különbségek fedezhetők fel a fiatalok munkavállalói attitűdje között hazánkban és külföldön?
4. Milyen összefüggések mutathatók ki a fiatalokra jellemző adatok és a munkavállalási elvárások között?
5. Hogyan karakterizálható a fiatalok lehetséges „munkavállalási útja”?

Kutatásom módszertanilag egy értékelő és szintetizáló kutatás, kvalitatív jellegű. Az adatok szekunder és primer adatforrásokból származnak. A primer adatgyűjtés a választott országokban lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkező felsőfokú képzésben résztvevő fiatalokra koncentrál, eszköze a kérdőív. Az online kérdőív segítségével felmérést készíték az említett fiatalok körében a hógolyó elv alkalmazásának segítségével. Az adatok feldolgozása statisztikai módszerekkel történik (viszonyszámok, összefüggésvizsgálat). A minőségi ismérvek közötti kapcsolatvizsgálati módszer az asszociációs vizsgálat. A vizsgálat eredménye az országok fiataljainak munkavállalói attitűdje közötti azonosságok és különbségek azonosítása.

1.3. SZEMÉLYES MOTIVÁCIÓ

Ahogy közeledett a szakdolgozat témájának leadási határideje, gondolataim millió irányba cikáztak.

„Mégis miről írtam meg az utolsó egyetemi dolgozatom?”

Végül eszembe jutottak a fenti kérdések: ha vége, akkor hogyan tovább, mert ez csak a fejezet vége, a kalandregény még folytatódik...

A megélhetés és a haza elhagyásának empirikus alapon történő kutatását véltem annyira aktuális, provokatív és punk témakörnek, a mai társadalmi és politikai környezetben, hogy könnyedén magaménak érezzem és azzá tegyem.

Dolgozatom elkészítésének célja választ adni egy egyszerű kérésre, ami valójában nagyon is összetett: Hol éri meg elkezdni dolgozni a diploma megszerzése után?

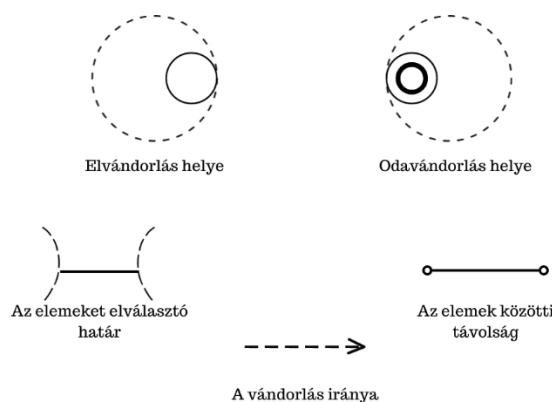
2. A VÁNDORLÁS – ELENGEDHETETLEN ALAPFOGALMAK ÉS TÖRTÉNETE

2.1. MINDEN MIGRÁNS VÁNDOR, DE NEM MINDEN VÁNDOR MIGRÁNS

A vándorlás az emberi természet, emberi kultúra szerves részét képezte, mióta világ a világ. Ha az evolúció kezdetétől indítjuk, az ősember a fáról lemászott és elkezdte felfedezni a körülötte található világot. A mai világban a „migráns” vagy a „migráció” szavakhoz sajnos sokszor negatív érzet és gondolat társul az emberekben, mivel az elmúlt évtized eseményeinek hatására pejoratív jelzőkké váltak ezek a szavak, az amúgy természetes és teljesen semleges jelentéstartalmukkal szemben. A migráció természetes értelemben helyettesíthető a költözés, a helyváltoztatás, az ingázás és a vándorlás szavakkal is, tehát a szó jelentéstartalma felhígult, megváltozott mára.

A vándorlás fogalmát az ehhez kapcsolódó tudományág megannyi szerzője kísérelte meg definiálni, de mindannyian máshogy értelmezték. Ezen szerteágazódásnak okán nem egy fogalmat emelek ki, hanem a leggyakoribb közös elemek összességét.

A vándorlás leegyszerűsítve az élő és élettelen világ mozgását foglalja magában. A vándorlás rokonfogalmának tekinthetjük a mobilitást. A mobilitás pedig nem jelent mást, mint mozgáthatóság, mozgékonyság. Ennek a mobilitásnak két válfaját különböztetjük meg egymástól, térbeli mobilitás és társadalmi mobilitás. A társadalmi mobilitás emberiség specifikus, hiszen az emberi lény egyedi jellemzője, hogy társadalomban él. Ebből adódóan a térbeli mobilitás alatt az emberi társadalmak helyváltoztatató képességét értjük. Tehát mobilitás nélkül nem valósul meg a vándorlás. A vándorlást magát öt elmaradhatatlan elem határozza meg (1. ábra).

1. ábra A vándorlás öt meghatározó eleme

Forrás: saját szerkesztés

A fenti öt tényező mellé esetenként még egy hatodik is társulhat, melyet tranzitterületnek hívnak. Tranzitterületről akkor beszélünk, ha az elvándorlás és az odavándorlás területét minimum egy határ elválasztja.

A vándorlás, a migráció egy rendkívüli módon összetett folyamat, amit sok-sok tudományág megannyiféle megközelítésből vizsgál. Ennek az interdiszciplináris témakörnek kutatását jelen dolgozat során gazdasági, demográfiai, társadalmi és (minimális) földrajzi megközelítésből vizsgálom meg.

A fent felsorolt tudományágak más és más szemszögből közelítik meg a migráció folyamatát. Demográfiai szemszögből a vándorlás egy olyan folyamat, ami két eltérő földrajzi pont között valósul meg, amelyek társadalmi és kulturái eltérnek, és maga a folyamat egyensúlyra törekszik. Gazdasági megközelítésből viszont a munkaerő szabad, céltudatos és részben rendszeres mozgását értjük, országon belül, vagy nemzetállamok között. A földrajztudomány úgy kezeli a migrációt, mint emberek vagy ember csoportok időleges vagy állandó lakóhely-változtatása. Tehát a megfogalmazás magában foglalja a költözést is a migráció ezen interpretációiban. Az előző megközelítés továbbá behozza az időlegesség tényét is a képbe, ugyanis gyakran csak azokat tekintik bevándorlónak vagy kivándorlónak, akik a fogadó országban egy adott időnél – ez általánosságban egy naptári évben határozzák meg – többet töltenek el.

2.2. A VÁNDORLÁS FAJTÁI ÉS AZOK OSZTÁLYOZÁSA

Az emberek vándorlása egy teljesen hétköznapi folyamat, a lakóhely-változtató mozgás egy természetes művelet, mondhatni az emberiséggel egyidős. Maga a migráció egy rendkívül bonyolult folyamat, ezért különböző osztályokat/csoportosításokat használhatunk az egyszerűsítés miatt a vándorlók megfelelő szegmentálása érdekében.

Első ilyen kritériumunk az országhatár átlépése szempontjából vizsgál, ebben az esetben *belső*, illetve *külső* vándorlásról beszélhetünk.

- Belső vándorlásról akkor beszélünk, ha a vándorló az adott ország adminisztratív területén belül változtat lakóhelyet.
- Külső vándorlásról értelemszerűen akkor, ha a vándorló egy eltérő ország területére helyezi át lakóhelyét.

Második csoportosítási mód a vándorlás indoka szerint, itt is két válfajt különböztetünk meg egymástól, vagyis *okkal* történt vándorlást vagy *indokkal* történt vándorlást. Az egyéni indokok a vizsgált egyén életének bármelyik szegmenséből jöhetnek, legyen szó a saját

mikrokörnyezetéről vagy akár társadalmi, gazdasági vagy politikai környezetéről. Ezek az indokok akár össze is kapcsolódhatnak, amely megnehezítheti a tényezők rangsorolását.

A harmadik osztályzási módszer a vándorlók száma szerint vizsgálat, itt beszélhetünk *egyéni* és *csoportos* migrációról. A vándorlás számbeli meghatározási egysége az „egyén”, de a kutatásoknál észrevehető, hogy a háztartást és a családot is használják, mint mérőszámot.

A vándorlók könnyen meghatározhatók személyes jellemzőik, demográfiai adataik és egyéni kompetenciáik alapján. Amint tisztában vagyunk ezekkel az adattokkal, elő tudjuk állítani a vándorlók sokaságát. Belső vándorlás esetén a sokaság adatait összehasonlítjuk a teljes népesség adatival, külső vándorlás esetén pedig a fogadó ország statisztikai struktúrájával. Ezen számítások végeredménye javarészt az, hogy a vándorló népesség nagy része a fiatal generációból ered. Ebből adódóan a kivándorlási terület nem csak népességéből veszít, de munkaereje az aktív korosztályban csökken, a kor összetétel egyre öregedő társadalmat ábrázol, az aktivitás és a reprodukció is csökken. Az előzőekben felsoroltak a fogadó területet tekintve fordítottan igazak: az aktív korosztályban népessége és munkaereje nő, kor összetétel a fiatal/közepes korosztály terén nő, aktivitás és reprodukció nő.

A csoportos, vagy akár a háztartás szintű költözés igen vegyes formákban is végbe mehet akár, hiszen szűk családi köröktől, családoktól kezdve egészen egész népcsoportok vándorlásáig is elvezethet.

Negyedik csoportosítási szempontként a tartózkodás, távolmaradás időtartamát elemezzük. Itt is két típust különböztetünk meg egymástól: az *ideiglenes* és a *végleges* távolmaradót. Itt fontosnak tartom visszautalni az előző fejezet végére és az ott megfogalmazott ökölszabályra.

- Ideiglenesen távolmaradónak az minősül, aki az elvándorlási helyre/országba, kevesebb, mint egy éven belül visszatér.
- Végleges távolmaradónak az tekinthető, aki az odavándorlási helyen/országban több, mint egy évet folyamatosan, megszakítás nélkül tartózkodik.

Ötödik lehetőség, a vándorlás jogi háttere szerint osztályozás. Mint korábban, itt sincs másként, két fő típus létezik: a *legális* migráció, illetve az *illegális* migráció.

- Legális migrációról akkor beszélünk, amikor a vándorló egyén, vagy csoport a vándorlás során nem sért törvényt.
- Illegális migrációról akkor beszélünk, amikor a vándorló egyén, vagy csoport vándorlása során megsérti (vagy kijátssza) az odavándorlási ország törvényeit.

Az utolsó és egyben a legbonyolultabb osztályozási módszer magát a vándorlási döntés meghozatalát vizsgálja. A szakirodalmak két szélsőséges póluspontot határoznak meg: az *önkéntes* és a *kényszer* hatására történő döntéshozatal. Szinte lehetetlen a kényszerből adódó és az önkéntes vándorlást precízen elkülöníteni egymástól, de rendkívül fontos egy képzeletbeli határsáv felhúzása köztük.

- Az önkéntes vándorláson nem sok mindent kell magyarázni. Az egyén a vándorlási döntést önmagától hozza meg, kényszerítő tényezők hatása nélkül.
- A kényszervándorlás során az egyén vagy csoportok valamely külső taszító erő, kényszer hatására hozzák meg a vándorlási döntést. Ilyen külső tényezők lehetnek például természeti tényezők, háború, éhínség, üldöztetés vagy politikai hatások.

Az egyes vonzó és taszító tényezők minden vándorlási döntésnél jelen vannak, ezeknek a tényezőknek az aránya határozza meg, hogy a vándorlási döntés meghozatala egyéni, vagy kényszer hatására történik meg. Ezért is fontos annak a bizonyos határnak a kijelölése a két fogalom között, hogy egyértelműen be tudjuk határolni.

Az kényszervándorlás esetén attól függően, hogy az állam mekkora kényszerítő erőt alkalmaz, négy szintet különítünk el egymástól a legenyhébbtől haladva a legerősebbig az alábbiak szerint.

- Az első szint – ahol nincs vagy elhanyagolható az állam kényszerítő ereje – az a szabad akaratból történő költözés. Itt a vándorló a vándorlási döntést saját akaratából hozza meg és nem hatnak rá külső tényezők.
- A második szint, amikor az állam segítőleg lép fel a területi átrendeződésért. Tehát az állam elősegíti a vándorlót a vándorlási döntés meghozatalában.
- A harmadik szint: a támogatott betelepítés, amikor az állam telepéseket gyűjt egy kijelölt terület benépesítésére. Ez a gyűjtés történhet önkéntes, illetve kijelölt kényszeri alapon. Itt a fiatalabb, reprodukívabb korosztályt részesítik előnyben, hogy a terület gazdaságát fellendítsék.
- Az utolsó és egyben a legdrasztikusabb szint, a kényszer, erőszak alkalmazásával történő költöztetés. Ebben az esetben a kijelölt csoport, közösség minden tagját válogatás nélkül kötelező jelleggel telepítik el korábbi lakóhelyétől.

Az alábbi táblázat a fentiek alapján foglalja össze a migráció osztályozási lehetőségeit (1. Táblázat).

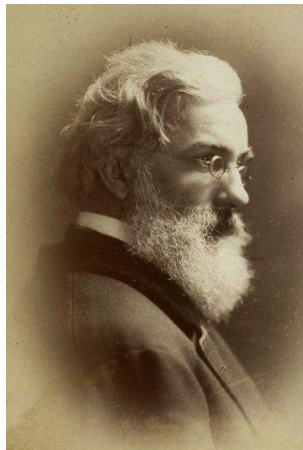
1. Táblázat Migráció osztályozása

Migráció osztályozása		
Kritériumok	Típus jellegzetességei	
Országhatár átlépése szerint	Belső	Külső
Indok szerint	Okkal	Indokkal
Vándorlók száma szerint	Egyéni	Csoportos
Távolmaradás jellege szerint	Ideiglenes	Végleges
Szabályosság szerint	Legális	Illegális
Döntéshozatal módja szerint	Önkéntes	Kényszer

Forrás: saját szerkesztés

2.3. MIGRÁCIÓS ELMÉLET – MI JÁR A VÁNDOR FEJÉBEN?

A klasszikus migrációs elmélet megismerése nemcsak azért fontos, hogy az igen komplex vándorlási folyamatot megértsük, hanem a segít megérteni a migrációs politikákat is. Egyik ilyen klasszikus megközelítés Ernest George Ravenstein „törvényszerűségei” (E. G. Ravenstein 1885, 2. ábra).

2. ábra Ernest George Ravenstein statisztikus, térképész (1834-1913)

Forrás: Bibliothèque nationale de France

A német-angol statisztikus és térképész 1871 és 1881 között végzett kutatómunkát. Ezen kutatómunka és adatgyűjtés példátlan volt a korszakban, melynek hatására megállapított 6+1 törvényszerűséget az alábbiak szerint:

- Az egyik ilyen törvényszerűség, hogy a migrációs döntés meghozatalában mindig meghatározó szerepet játszanak a gazdasági minták.

- Ravenstein következő megállapítását a földrajzi távolságokra alapozta: a vándorlási távolság növelésével fordított arányosan csökken a vándorlási intenzitás, tehát minél távolabb van a vándorlási terület, annál alacsonyabb a vándorlási kedv.
- A harmadik megállapítást laza kapcsolat köti az előzőhöz. Ezen törvényszerűség azt vetíti elő, hogy a vándorlók első lépésben urbanizálódnak, majd az ezt követő lépésben költöznek tovább egy gazdasági centrum felé. Tehát megjelenik a fokozatosság és a bizonytalanság is.
- Negyedik megállapítása szintén kapcsolatban áll a harmadikkal: a vidékről a városba történő vándorlás mindig túlsúlyosabb lesz, mint a városból a vidékre történő vándorlás. Tehát az urbanizálódást mindig sokkal inkább előnyben fogják részesíteni az emberek, mint a falusiasodást.
- Ravenstein ötödik és egyben legnagyobb hatást kiváltó megállapítása az volt, hogy minden nagy migrációs hullám létrehoz egy ellenirányú migrációs irányzatot, ami ellensúlyozza azt.
- A hatodik pont a vándorlás és az ipari fejlődés kapcsolatára vetíti rá: az ipar, a közlekedés, a telekommunikáció és a kereskedelem fejlődésével a migrációs folyamatok felgyorsulnak és elengedhetetlenné, egyre szükségesebbé válnak.
- A plusz egy törvényszerűség a vándorlók neméhez és ahhoz kapcsolatos tulajdonságokra vonatkozik: megfigyelése szerint az országon belüli migráció jellemzőbb a nőkre, míg az országhatárokon túli hosszabb távú migrációra a férfi egyedek hajlamosabbak.

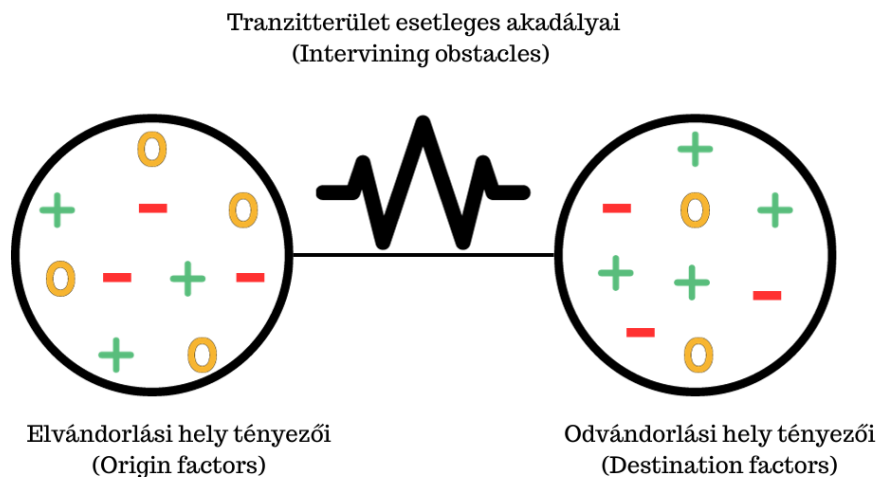
3. ábra Everett Spurgeon Lee amerikai szociológus (1917-2002)

Forrás: University of Massachusetts Amherst Archives

Ravenstein megállapításai igencsak időtállóak lettek, az őt követő migrációs kutatók meghatározó elméletei is ezen gondolatokból, illetve kiegészítéseiből származnak.

A következő migrációs elmélet Everett S. Lee amerikai születésű szociológustól származik (E. S. Lee 1966, 3. ábra). Ez az elmélet a vándorlás folyamatára összpontosít. Az általa megalkotott modell négy különböző tényezőt ír le és magyaráz el:

- Az első két tényező az elvándorlási terület és az odavándorlási terület tényezői. Ezek a tényezők három típusú pólussal rendelkezhetnek. A vándorló szempontjából vonzó, taszító, illetve semleges pólusúak.
- A harmadik tényező az úgynevezett közbenső akadályok. Ezek a tényezők azok, amelyek erősen gátolhatják vagy meg is akadályozhatják a migrációs folyamatot.
- A negyedik és egyben utolsó ilyen tényező maga a vándorló, vagyis inkább annak egyénisége. Képes-e felismerni az odavándorlási terület sajátosságait, adottságait, a benne rejlő lehetőségeket, képes és hajlandó is megbirkózni az esetleges akadályokkal.

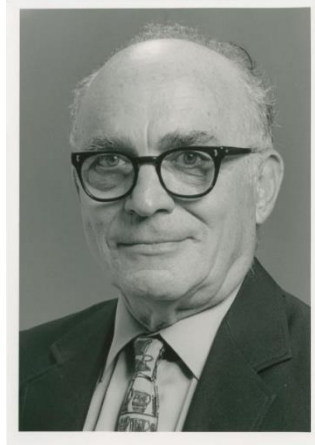

4. ábra Everett S. Lee migrációs modellje

Forrás: saját szerkesztés

Lee elméletét rengeteg kritika érte magasfokú általánosítása miatt, ám egy ennyire egyén- és csoportspecifikus témában nem lehet nem általánosítani. Ami az egyik egyén vagy csoport számára egy vonzó tényező, az a másiknak egy taszító, esetlegesen egy semleges tényező is lehet.

A Lee-féle modell alkalmazásával a vándorolni kívánó egyén vagy csoport számára vonzó vagy taszító tényezőket összegyűjtheti, és számára megfelelő súlyozással rangsorolhatja (4. ábra).

5. ábra Dr. Wilbur Zelinsky kultúrgeográfus (1921-2013)

Forrás: University of North Texas Archiv

Végül, de nem utolsó sorban fontosnak tartom még megismerni Dr. Wilbur Zelinsky migrációs korszak elméletét (W. Zelinsky 1971, 5. ábra). Zelinsky egy amerikai kultúrgeográfus volt, aki az emberi migráció történetében korszakokat ismert fel – szám szerint ötöt – és választott szét különböző jellegzetességek szerint. Ezen elmélet megismerése, úgy gondolom, segítséggel lesz dolgozatom következő részének megértésében.

- A premodern hagyományos társadalmi korszak, az emberiség azon időszaka, amelyben csekély mértékű, oda-vissza irányú, kiegyenlített vándorlás volt megfigyelhető, hatalmas területeken.
- A modernizálódás korszakának kezdetén felerősödnek az urbanizációs folyamatok, melyeknél nem történik ellenáramlás. Továbbá, nemcsak a városok, hanem a határmenti települések irányába is indul migrációs hullám.
- A modernizálódás korszakának végéhez közeledve kevés változás figyelhető meg az előző korszakhoz képest. Csökken a migráció üteme, azonban megindul egy ellentétes irányú hullám is.
- A fejlett társadalmi korszakban folytatódik a vidékről a városba történő mozgás, azonban a városokból megindul a mozgás más városok és azok agglomerációi felé. Megnö a vándorlási kedv gazdaági centrumok irányába a képzett és képzetlen munkaerő részéről.
- A posztindusztriális társadalomra Zelinsky azt jósolta, hogy csökkenni fog a lakosság szintű migráció. Az információáramlás sebességének növelése lehetővé teszi területi egyenetlenségek elosztását. Az emberek térbeli mobilitása csökkenni fog és más áramlások lesznek hangsúlyosabbak. Valamint szigorú politikai ellenőrzést prognosztizál a belső, illetve a nemzetközi mozgásokra.

Ha mai szemmel megvizsgáljuk Zelinskynek a 70-es évek elején tett jövővel kapcsolatos elképzeléseit, akkor érdekes egybeesésekre lehetünk figyelmesek, és láthatóvá válik, hogy néhány jóslata nem valósult meg. A lakosság szintű migráció igenis csökkent, ám a hangsúly áthelyeződött a napi ingázásra. A technológiai fejlődés igenis csökkentette a migráció mértékét, hiszen a személyes megbeszélések és találkozók áthelyeződtek az online térbe, és az otthoni munkavégzés (home office) is egyre népszerűbb lett a koronavírus járvány óta. A migrációs áramlások politikai ellenőrzésével kapcsolatos előrejelzései részben meghiúsultak, az Európai Unió területén belül szinte ellenőrzés nélkül haladhatunk át határokon, és saját anyaországunkon belül is korlátozás nélkül költözhetünk. Azonban vannak olyan országok és olyan határok, ahol tapasztalhatóak a Zelinsky által előre jelzett magasfokú ellenőrzések.

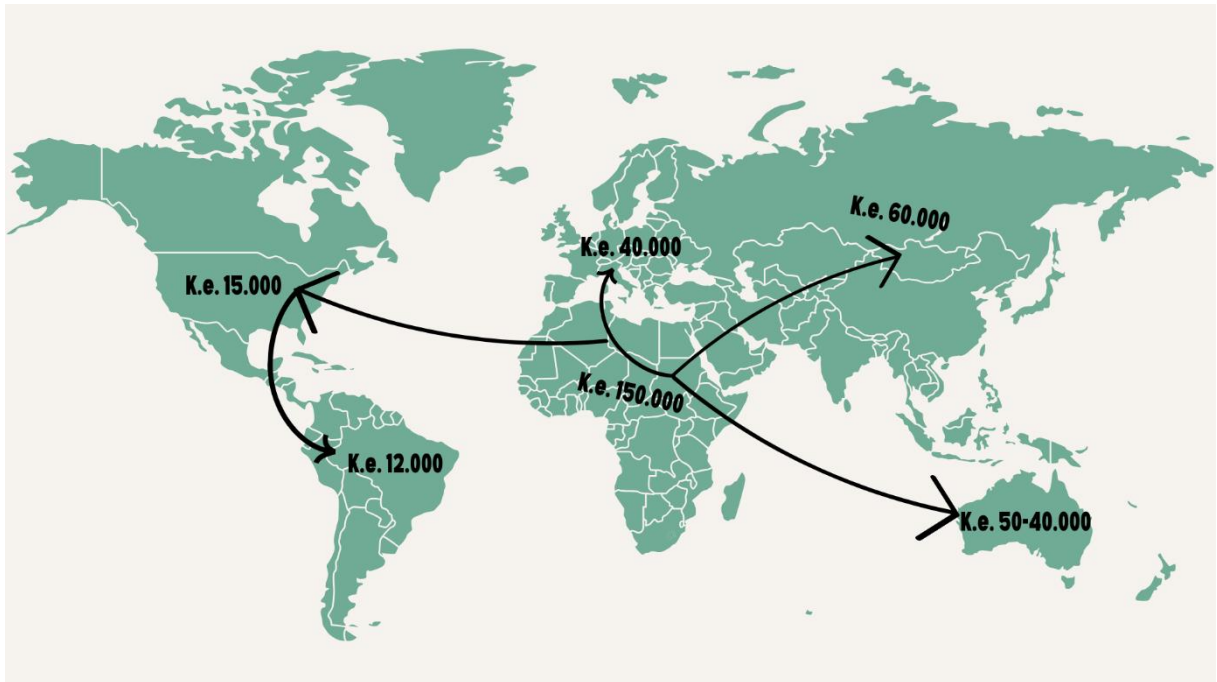
A fentebb felsorolt példákból, szakami elméletekből és törvényszerűségekből is látszik, hogy a migráció, vándorlás egy igen komplex folyamat, amit számtalan irányból meg lehet közelíteni. Ám akárhogy is elemezzük, mindennek középpontjában a vándorló áll.

A vándorlási döntés meghozatalát részletes mérlegelés előzi meg. Ha a vándorlok biztosra mennének, nem lennének köztük sikertelenek, akik visszavándorolnak, és törekvők, akik tovább vándorolnak. A kockázatvállalás több mint egy veszteség-nyereség elemzés, magában foglal egyfajta bizonytalanságot, ami sokakat elhárításra sarkall. A döntését a vándorló egyénisége és a közvetlen környezete tudja befolyásolni. A hova és a mikor kérdésekre kell a vándorlónak megfelelő választ találnia, ez kizárólag úgy sikerülhet, ha megfelelő információkkal látja el magát és képes saját helyzetét más perspektívából látni. Ezen elméletek ismerete segítségül lehet a vándorlónak, migránsnak vagy útkeresőnek abban, hogy az optimális vándorlási döntést hozhassa meg.

3. VÁNDORLÁS ÉS ANNAK TÖRTÉNELMI HÁTTERE – MIÓTA FOROG...

3.1. AZ EMBERISÉG TÖRTÉNETE ÉS A VILÁG BENÉPESÍTÉSE

A korábbiakban már megfogalmaztam, hogy a vándorlás egy teljesen hétköznapi, vehető folyamat, az emberi természet szerves részét képezi, és mióta világ a világ ezt a helyváltoztató mozgást végezzük. De mégis mióta világ a világ? Mikortól mondhatjuk azt, hogy az ember elkezdett vándorolni? Mi volt az a pillanat, ami a vándorlás elindulásához vezetett?

6. ábra Világ benépesítése

Forrás: Saját szerkesztés

Az emberiség bölcsőjének a tudósok egyhangúan a mai Afrika keleti részét tartják. Nagyjából hétmillió évvel ezelőtt a mai ember őse, az első majomszabásúak felbukkantak és benépesítették Afrika erdeit. Ötmillió éve a már fáról lemászott és barlangokban élő emberek nagyobb területeket népesítettek be, végül a felegyenesedett ember – Homo erectus – az egész afrikai kontinenst népesítette be és lassan nekiállt felfedezni a világot. A mai ember közvetlen elődje (a Homo sapiens – „értelmes ember”) nagyjából százötvenezer éve jelent meg. Vándorlása során már sokkal nagyobb távolságokat tett meg, lényegesen rövidebb idő alatt. Az mai Ázsia és Ausztrália területén nagyjából ötvenezer éve jelent meg, az európai kontinens ősen tízezer évvel később, majd az amerikai kontinensen hozzávetőlegesen tizenöt-tizenkétezer évvel ezelőtt vetette meg a lábát. A világ benépesítését a 6. ábra mutatja be.

Már az ókor kezdetén az emberi társadalmak fejlődésének korai szakaszán alakultak ki civilizációs gazdasági központok, ezek közé sorolható Mezopotámia, Egyiptom és egyéb városállamok a mai Görögországnak megfelelő területen. Később újabb és újabb népcsoportok bukkantak fel, némely békés volt, de akadt köztük hódító szándékú is. Ilyen területbővítési szándékú népek voltak a perzsák és az asszírok. A vándorlások később egyre gyakoribb és egyre összetettebb tevékenységgé váltak. A külső fenyegetésre, éhínségekre vagy demográfiai változásokra ez volt az emberek leggyakoribb válasza (Donato–Massey, 2016).

Európát a hódítási hullámok a 8. században érték el, amikor is a vikingek és normannok elkezdtek a mai Skandinávia, Anglia, Szicília területét benépesíteni portyáik során. Szintén ebben az időszakban kezdték el muszlim népek észak-afrikai csoportjai megszállni Ibériát és saját királyságokat kialakítani. Az ezt követő időszakban megindultak Európából a keresztes hadjáratok, melynek eredményeként a 11. és a 13. század között sikerült elfoglalni Palesztinát és keresztény királyságokat létrehozni.

3.2. NAGY FÖLDRAJZI FELFEDEZÉSEK

A 14. és a 15. század a nagy földrajzi felfedezések kora volt. Ez nemcsak azért volt hatalmas jelentőséggel bíró dolog, mert felfedezték az amerikai kontinenst (7. ábra), illetve jobban megismerték Ázsiával, hanem a migrációs történelemnek is egy meghatározó momentuma volt.

7. ábra Christopher Columbus partot ér.

Forrás: Culture Club/Getty Images

A 15. századtól kezdődő időszakot jellemezte, hogy az európai államok iparosodni és gyarmatosítani kezdtek. Tovább gyorsította a tengeri migrációt és a biztonságos közlekedést az egyre bővülő térképészeti ismeretek, a minden addiginál gyorsabb hajók és az egyre modernebb eszközök. A műszaki tudományok terén elért fejlődésnek hála minden addiginál nagyobb és gyorsabb hajókat voltak képesek építeni. Mindezen hatalmas fejlődési folyamat és migráció mozgatórugója a gazdaság, a kereskedelem fellendítése és a hadászat volt. A nagy földrajzi felfedezések korára tehető az emberiség írott történetének legnagyobb kényszermigrációja, ami egyben a legnagyobb tömeges munkaerővándorlását is jelentette. Az afrikai kontinensről több tízmillió embert telepítettek át az amerikai kontinensre és taszítottak rabszolgaságba. Az amerikai kontinenst azonban nem csak kényszermunkásokkal népesítették be. A fejlett és iparosodott európai társadalmakból hozzávetőlegesen ötvenmillió ember vándorolt ki az újonnan felfedezett nyugati területekre. Arányokat tekintve a kivándorlók Amerikát részesítették előnyben - a vándorlók több mint fele itt telepedett le, majd ezt követte Mexikó, Argentína, Kanada és végül Óceánia. Az európai országok gyarmatosítási törekvései, az ezáltal okozott migráció hatalmas gazdasági és kereskedelmi fellendülést jelentett világszinten. A nagy földrajzi felfedezések legkelendőbb árucikke, szolgáltatása, sőt akár még hivatalának titulálható rabszolgaság megszűnéséig egészen a 19. század második feléig kellett várni, először Afrikában szüntették meg, majd szépen lassan Európában, Amerikában és a gyarmatokon.

3.3. A 20. SZÁZAD HÁBORÚKTÓL VIHAROS IDŐSZAKA

A 20. századot már nem a gazdasági migráció jellemezte. Az új domináns migrációs forma, ami a korszakot jellemezte, az a menekültvándorlás, melynek kiváltó okai a politika, a háborúk és a nagy gazdasági világválság voltak. Az 1910-es évek első pár évben a transzatlanti és az Ázsia irányába történő migráció újabb csúcspontot ért el. A tengerentúlra több, mint kétmillióan, a kelet-ázsiai régiókba perig megközelítőleg egymillióan vándoroltak el. Erre a migrációs hullámra azonban béklyót helyezett az első világháború, amit a század harmadik évtizedéig nem tudott teljesen lerázni magáról a folyamat. A 20-as években több, mint 10 millió európai hagyta el a kontinenst, volt, aki önkéntesen, de nem volt kirívó, hogy kényszermunkára hurcolták el az embereket, sőt egyes államok etnikai tisztogatást indítottak. Ebben az időszakban kezdett egyre inkább elterjedni és kötelezővé válni a személyazonosító iratok használata. Az USA annak érdekében, hogy kontrollálhatóbbá tegye a migrációt, 1924-ben kvótákat vezetett be, ezzel jelentős mértékben csökkentve az Európa irányából érkező migrációt.

A vándorlást korlátozó intézkedéseket siker övezte, ugyanis a 30-as évekre a nagy migráció megrekedt. Ennek okai közé róható, hogy a gazdaság stagnált, alacsony volt a közbiztonság, erőteljes zűrzavar uralkodott a politikában és magas bizonytalanság a közéletben. A második világháború semmivel sem maradt el elődjétől a migrációban való jelentőségét illetően. Ez vezetett a modern kor legnagyobb kényszermigrációjához, ami intenzitásában még a nagy földrajzi felfedezések rabszolgaelhurcolásánál is erősebb volt (8. ábra). A háború és annak üldöztetései elől menekülők Nagy-Britanniában, Belgiumban és Svájcban találhattak európai menedéket, a tengerentúli államok pedig programokat indítottak menekültek számára, így a szerencsések eljuthattak az Egyesült Államokba, Kanádába, Argentínába vagy Ausztráliába (McKeown, 2004).

8. ábra Osztrák zsidó menekült lány az Egyesült Királyságba érkezéskor (1938)

Forrás: National Archives and Records Administration, College Park, MD

A világháborút követően a megtépázott és szétszakított Európának példátlan mennyiségű munkaerőre volt szüksége, hogy a rekonstrukciós munkálatok meg tudjanak kezdődni. Ezt az égető szükségletet az egykori gyarmatok területéről bevándorlók elégítették ki. Az Egyesült Királyságot olyan dél-ázsiai volt gyarmatokból érkezett munkaerő, mint például India és Pakisztán, Franciaországot pedig Afrikából érkező bevándorló hullám érte el. Ezek a folyamatok a globalizáció felgyorsulásához vezettek, a digitalizáció terén minden addiginál nagyobb áttöréseket értek el a 70-es 80-as években, amik visszafordíthatatlanul átforgalmazták a gazdaságot. A 20. század második felét főként gazdasági okokból bekövetkező ideiglenes migráció jellemezte, ami kiegyensúlyozott volt. Ezen csak a Szovjetunió összeomlása változtatott, ami 1991-ben következett be. A 21. század küszöbére érve a migráció globális szinten felgyorsult és minden addiginál szerteágazóbb lett (Donato–Massey, 2016).

9. ábra David Hasselhoff koncertje Kelet- és Nyugat-Berlin között a fal leomlása előtt.

Forrás:Getty Images

3.4. GLOBÁLIS MIGRÁCIÓ A 21. SZÁZADBAN

A jelenbe érve a migráció minden addiginál egyszerűbb lett. Az olyan tényezők, mint a gazdasági jólét, környezeti változások, politikai stabilitás és a demográfiai egyenlőtlenségek felerősítő hatással vannak a folyamatra. Az olyan államok, amelyek nem képesek mikroökonómiai szintű feladataikat fenntartani – ilyen például a gazdasági stabilitás, közbiztonság és a nemzetállam határainak védelme – onnan tömeges migráció indulhat más országok felé. Az International Organization for Migration (IOM – Nemzetközi Migrációs Szervezet) adatai szerint 2022-ben nagyjából 281 millió főre becsülhető a nemzetközi migránsok száma, következésképpen a Föld teljes népességének csupán 3,6%-a nem szülőhazájának területén él életvitelszerűen. Ezek a számok az elmúlt ötven év adatai alapján növekvő tendenciát mutatnak.

A 2. Táblázat adatai alapján a 70-es és 80-as évek között a népesség és migránsok száma egyaránt stabilan növekedett. A 90-es években a népesség fokozatosan nőtt, mindemellett a migránsok száma majdnem, hogy exponenciálisan növekedett. A 2000 óta eltelt több, mint két évtizedben a migránsok száma százmillió nagyságrenddel nőtt. Ma minden harmadik ember nemzetközi migránsnak tekinthető. A trendek azt mutatják, hogy Európa volt a

legkedveltebb célpont 87 millió migránssal, ezt követi az ázsiai kontinens 86 millió nemzetközi migránssal.

2. Táblázat A nemzetközi migránsok becsült száma és aránya a világ népességéhez viszonyítva, 1970–2020.

Év	Nemzetközi migránsok száma	Világ népességének szám (milliárdban)	Nemzetközi migránsok aránya a világ népességéhez képest (%)
1970	84 460 125	3,7	2,3
1975	90 368 010	4	2,2
1980	101 983 149	4,5	2,3
1985	113 206 691	4,9	2,3
1990	152 986 157	5,3	2,9
1995	161 289 976	5,7	2,8
2000	173 230 585	6,1	2,8
2005	191 446 828	6,5	2,9
2010	220 983 187	7	3,2
2015	247 958 644	7,4	3,4
2020	280 598 105	7,7	3,5

Forrás: IOM UN Migration, 2022

A migrációs mintákat vizsgálva területenként jelentős eltérések tapasztalhatóak. Az Afrikai kontinensre a régió belüli vándorlás jellemző, míg dél-amerikai országokra a nemzetközi migráció a jellemző, melynek fő irányai az észak-amerikai régiók. Az elmúlt 50 évben az Amerikai Egyesült Államok töretlenül vezet, mint legnépszerűbb célpont. Ezt követi Németország és Szaúd-Arábia. 2020-ban az IOM adatai alapján 26,4 millió menekültet tartottak nyilván világszerte, ebből az ENSZ 20,4 millió ember számára nyújtott menekülti státust. Ezek a személyek főként olyan közel-keleti országokból érkeztek, mint Szíria, Szudán, Afganisztán, vagy éppen Szomália. A korábbi történelmi időszakokhoz hasonlóan a menedékhez folyamodók száma nagyban függött a válság övezetekben zajló konfliktusoktól és azok intenzitásától.

4. MAGYAR MIGRÁCIÓS TÖRTÉNELEM

4.1. URÁLTÓL A KÁRPÁTOKIG, LOVON, HÁTTAL

A magyar nép mindig is egy üde színfoltja volt az európai kontinensnek, érdekes nyelvezetével, származása helyének rejtelmességével és vándorlásának történetével együtt. Népünk eredetére nincsenek írásos bizonyítékok, csupán a fennmaradt iparművészeti leletek és a nyelv tudományos segítségével voltak képesek behatárolni származásunk helyét (10. ábra).

10. ábra Népünk vándorlása az Őshazától a Kárpátmedencéig

Forrás: nkp.hu

A tudomány jelenlegi állása szerint a magyarok az Urál hegység területéről érkeztek, hiszen az ott élő népekkel mutatnak nyelvrokonságot. Nagyjából Krisztus előtt ezer évvel az Urál folyó déli, sztyeppés területeire vándoroltak őseink, ahol nomád állattartó életmódot folytattak. Ez is azt mutatja, hogy mily hétköznapi folyamat a migráció, és hogy mennyire alapvető részét képezi identitásunknak. Az ősmagyarok vándorlásukat folytatták Magna Hungáriába, ami az Urál, Kám és Volga folyó területén volt található. Innen folytatták útjukat Levédiába, ahova valamikor nagyjából a 7. században értek el. Utolsó ismert megállójuk az Etelköz volt, ahova nagyjából a 9. század közepén vándoroltak be, még mielőtt végleg letelepedtek volna a Kárpát-medencében valamikor a 9.-10. század határán. Innen indultak tovább kalandozni szerte Európába, ám első komolyabb vereségeik után felfigyeltek arra, hogy meglelt hazájuk az akkori két szuperhatalom (a Német-Római Császárság és a Bizánci Birodalom) határán, gyűjtőpontjában található. Annak érdekében, hogy népét megóvja az eljelentéktelenedéstől, Géza fejedelem felvette a keresztény vallást.

Ám a nemzet első királya mégis fia, Vajk lett, aki a kereszténységben felvette az István nevet. Géza a népe elfogadására tett törekvéseit akkora siker övezte, hogy halála után fia, István nemzetegyesítését a pápa támogatta, sőt megkoronázására koronát küldött neki, mellyel Istvánt „apostoli” királyként ismerte el. István kialakította közigazgatási rendszerét, megalkotta törvénykezési rendszerét, hirdette a kereszténységet, mindeközben üldözte a pogányokat.

I. László (ismertebb nevén Szent László) volt az, aki korlátozni kezdte a vándorlást, ugyanis letelepedésre kényszerítette az ország területén kóborló népcsoportokat. A 11.-12. században megjelentek Magyarországon az első vendégmunkások, az úgynevezett hospesek, akiket III. Béla befogadott a gazdaság fellendítésének céljából, cserébe földet és kiváltságokat kaptak (Róna-Tas András 2011).

Ezt követően IV. Béla nevéhez fűződik a következő nagy betelepítési korszak. 1241-42 között a tatárok feldúlták az országot, magyarok millióit ölték meg, valamint a királyt is menekülésre kényszerítették (11. ábra).

11. ábra IV. Béla menekül a Tarárok elől

Forrás: Wikipedia

A tatárjárás lecsengése után az országot helyre kellett állítani, a káoszban ismét megszilárdítani a hatalmat. IV. Béla betelepítette a kunokat és a keleti szomszédokból betelepített szakképzett munkaerővel pótolta az elhalálozott népességet, ami elengedhetetlen volt a nemzet újjáépítéséhez. Az országot érintő következő nagyszabású emigrációt okozó esemény több mint hatszáz év múltán következett be (Arcanum).

4.2. FORRADALOM, VILÁGHÁBORÚ, MIGRÁCIÓ – AZ 1848-49 SZABADSÁGHARC TÓL AZ ELSŐ VILÁGÉGÉS BORZALMAIIG

1848-ban egész Európa forradalmi hangulatban égett, nem volt ez másként hazánkban sem. A hosszantartó politikai ellentét a konzervatív és a liberális pártok között oda vezetett, hogy a gyors és radikális reformokat követelők több külföldi nagyváros mintájára forradalmat indítottak Pesten március 15-én. A kezdetben erőszak és vér nélkül végbemenő forradalom sikerrel járt, ám ahogy Európa-szerte csitultak a kedélyek, úgy itt sem történt másképpen. Az áprilisi rendelkezések – melyekben Magyarország kedvezményeket kapott – V. Ferdinánd által visszavonásra kerültek. Ez láncreakciót indított el, melynek eredménye egy közel egy évig tartó szabadságharc lett. A magyar szabadságharcot az osztrákok leverték orosz segítséggel. A harcokban résztvevők a haláltól és megtorlástól tartva, valamint Kossuth hatására emigrálni kényszerültek. Pontos adatok nem állnak rendelkezésre az időszakból, de több tízezer emberről beszélünk, főként az aktív korosztályból. A fő vándorlási cél Törökország volt, ám volt, aki egy idő után tovább állt harmadik országok irányába (Csorba György 1999).

A 19. század második felétől egy újabb, már sokkal inkább gazdasági céloktól fűtött migrációs hullám indult meg az új világ felé. Az USA-ba történő tömeges vándorlásnak csak az I. világháború szabott gátat. A befogadó országok adatait alapul véve az 1870-es évek és 1913 között nagyjából 1,2-1,3 millió főre tehető. Az adatokban található eltérést az oda-vissza vándorlás okozza, mivel sokan nem véglegesen telepedtek le a kontinensen. A kivándorlás fő okai a munkanélküliség, az egyenlőtlen földterületeloszlás, a nincstelenség (Magyar Nemzeti Levéltár).

A világháborút követő évtizedben a migráció jelentős mértékben csökkent, majd a 30-as években bekövetkezett gazdasági világválság hatására szinte teljesen leállt.

4.3. A II. VILÁGHÁBORÚTÓL A RENDSZERVÁLTOZÁSIG

A II. világháború az emberiség írott történetének legtragikusabb eseménye, emberi életek millióit követelte. A háború kezdetén Magyarországra hatalmas létszámú menekült-hullám érkezett a frissen megszállt cseh és osztrák területekről, főként zsidó származásúak. Majd ezt követően Lengyelországból és a felvidéki régiókból menekültek hazánkba. Magyarországot 1944-ben szálták meg a németek, hazánkban nagyjából félmillió zsidót deportáltak koncentrációs táborokba, valamint háromezrezer magyart hurcoltak el a frontra. A világháború lezárását követően a Magyarország a keleti szovjet blokk része lett.

Az ezt követő nép homogenizációs akciók során komplett lakosságcserek mentek végbe. Ennek eredményeként 77 ezer ember távozott hazánkba Németországba és Csehszlovákiába és 120 ezer ember érkezett csereként - bár volt köztük, akik nem kényszer hatására, hanem önkéntesen érkeztek korábbi lakóhelyükről.

1953-tól egészen a rendszerváltásig a migráció útjába vasfüggöny ereszkedett, melyen nehézkes, vagy épp kockázatos volt áthaladni. A rendszer kötöttségéből adódóan a legális kivándorlásra jogosult személyek száma könnyen megadható. Ebben a 35 éves periódusban 73 ezer külföldi vándorlásra feljogosító engedélyt adtak ki, és mivel ezek az engedélyek személyre szólóak, ezért könnyen levonhatjuk a következtéseket. Ezzel szemben az illegálisan külföldre disszidálók száma meghaladta a 340 ezer főt ugyanebben a 35 éves időszakban. Azt nehéz megállapítani, hogy mégis pontosan hol kötött ki ez a közel félmillió ember, ám a kérvények és a kiadott engedélyek kiváló következtései alapot nyújtanak. Az rendelkezésre álló adatok alapján négy fő célpont különíthető el: Izrael, az NSZK, Ausztrália és Óceánia, valamit az észak-amerikai régió.

A rendszer nemcsak a kivándorlást korlátozta, hanem a visszatérés elé is komoly akadályokat gördített, ám ezeket az idő múlásával enyhítette. Ennek hatására vizsgált időintervallumban nagyjából 300-350 ezer ember érkezett haza, igaz, nagy részük már a világháború vége előtt elhagyta az ország területét. Ez a kivándorlási hullám ismételt súlyos hatással volt a társadalomra, mivel a távozó demográfiai réteg az aktív rétegből került ki, míg a visszavándorlók a külföldön sikertelenül jártakból, illetve az idősebb, már nem jelentős gazdasági erőforrást képviselő korosztályból vált ki (Szász Ferenc, 1993).

4.4. NÉPEK TENGERE, TE VILÁG... FELFEDEZLEK – MIGRÁCIÓ A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

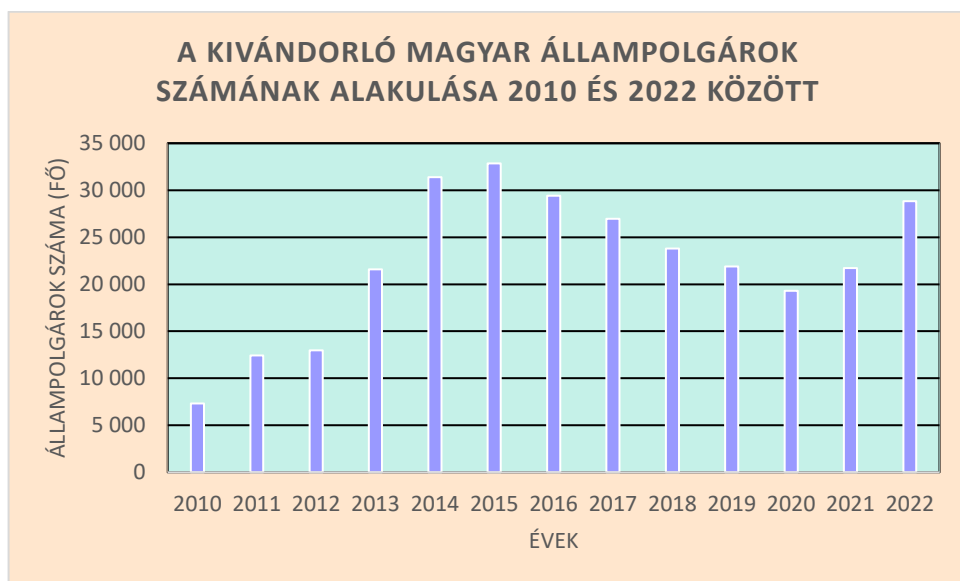
A rendszerváltást követő évtizedben a hazánkba történő kivándorlás stagnált. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai alapján 1990 és 1999 között mindössze 6 500 ember vándorolt ki. Ugyanakkor, a hazánkba bevándorlók száma ugyanebben a vizsgált intervallumban 77 ezer főnél is több volt. Az adatok nem teljesen pontosak, mivel a rendszerváltást követően az állampolgároknak nem volt jelentési kötelezettsége a kivándorlást illetően.

12. ábra Kivándorló magyar állampolgárok számának alakulása 2000 és 2009 között.

Forrás: Saját szerkesztés KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET adatai alapján.

A 21. század hatalmas fordulattal indult, ugyanis 2001-ben közel 8 ezer ember hagyta el hazánkat (12. ábra). Ez aggodalomra adott okot az Európai Unióhoz való 2004-es csatlakozáshoz közeledve, ám ez a kivándorlási hullám szépen lassan alábbhagyott. A 2008-as év hatalmas fordulatot hozott, nem csak a magyar, de a világ történelmében is. A hitelpiac bedőlése világméretű válsággá alakult, ami hazánkat rendkívül rosszul érintette. A munkanélküliség 2009-re átlépte a 10%-ot, a felvett devizahitelek törlesztőrészei az eget verték. Ezek voltak kezdetben a kivándorlás kiváltó okai, ami a következő évtizedre trenddé vált, és azóta elképesztő méreteket öltött.

13. ábra A kivándorló magyar állampolgárok számának alakulása 2010 és 2022 között

Forrás: Saját szerkesztés KSH adatai alapján.

2011 és 2020 között több, mint 240 ezer ember hagyta el hazánkat (13. ábra). A trend 2015-ben érte el a csúcst, amikor is a KSH adatai szerint 32 852 ember hagyta el hazánkat. Az még rémisztőbb, hogy a Covid-19 járvány is csak minimális mértékben tudta lassítani a trendet. A 2022-es évben a kivándorlók száma ismét meghaladta a 28 ezret, ami a Covid utáni időszakban a legmagasabb volt, és alig marad el a 2015-ös rekord évtől.

Ennek a hatalmas kivándorlási hullámnak megfékezésére a magyar kormány 2015-ben elindította a „*Gyere haza fiatal*” elnevezésű programját, aminek keretében csupán 105 fiatal tért haza. 2022 januárjától bevezetésre került a 25 év alatti fiatalok SZJA mentessége, amivel, ha csak egy kis időre is, de itthon tudják tartani a fiatalokat.

Mindemellett sok más itthon maradásra „kényszerítő” eszközt is elkezdett alkalmazni a kormány, hogy az aktív, reproductív és megfelelően képzett fiatalokat megtartsa. Ezek között szerepel, hogy aki állami támogatással végzi el az egyetemet, az köteles a támogatás idejének megfelelő időtartamot hazánkban dolgozni. Ha ezt nem teszi meg, akkor köteles a képzés árát visszafizetni az államkincstárnak. Ám, a külföldi fizetések versenyképességét figyelembe véve, sok fiatal inkább úgy dönt, hogy megpróbálja külföldön és az ott megszerzett bevétel többletből visszafizeti az állami támogatást.

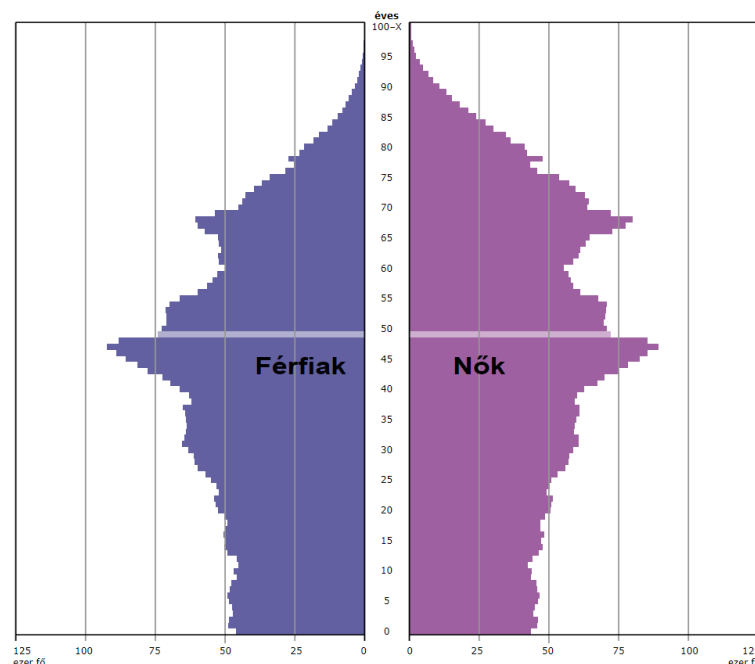
Ismert tény, hogy a statisztikai elemzések magasfokúan általánosítanak, ezért a ki-és bevándorlásra vonatkozóan nem lehet egyértelmű következtetéseket levonni belőlük. Mint már írtam, a vándorlás egy bonyolult folyamat, amit nem lehet skatulyázni, mivel személyenként eltérő és minden migrációs döntés, amit a vándorló meghoz egyedi.

5. MAGYARORSZÁG DEMOGRÁFIAI KÖRNYEZETE

Még mielőtt rátérnék dolgozatomhoz végzett kérdőíves kutatás eredményeire, ábrázolom az ország demográfiai környezetét.

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) információi alapján 2022-ben az ország lakossága 9 689 010 fő volt, ebből 5 044 135 fő nő, 4 644 875 fő férfi. A lakosság átlagéletkora 43 év, ez nemek szerint a következőképpen oszlik meg: a nők átlagéletkora 45 év, míg a férfiaké 4 évvel kevesebb, azaz 41 év. Ezen adatokat értelmezve, megállapíthatjuk, hogy a népesség átlaga a közép korosztályban található.

A 2022-es évben hazánkban az élve születések száma 88 481 csecsemő volt, ez az elmúlt 10 év legalacsonyabb adata. Utoljára 2011-ben születtek ennél kevesebben az országban. Szintén csökken a halálozások száma, ami viszont egy pozitív adat. A 2022-es évben 136 446-an haltak meg hazánkban, ami 19 000-el kevesebb mint 2021-ben. A születések és halálozások számát egymásból kivonva kapjuk meg a lakosság természetes szaporodását/fogyását. Ha a szám pozitív előjelű, akkor nőtt az adott ország népessége, ha negatív előjelű, akkor pedig csökkent. A 2022-es évben ez a szám közel -48 000 volt, ami azt jelenti, hogy a népesség száma hazánkban csökkent. Ez a szám az elmúlt évtizedben folyamatosan -40 000 környékén bilygett, és a 90-es évek óta ez a mutató egyszer sem volt pozitív. Ha számításba vesszük az elmúlt évek kivándorlási adatait, akkor a magyar népesség fogyása valójában 60-70 000 méretű csökkenést mutat.

14. ábra Magyarország népességének korfája.

Forrás: KSH

A 14. ábra Magyarország népességének a korfáját mutatja, nemek és kor szerint csoportosítja az ország lakosságát. Az ábra egy úgynevezett „urnát” ábrázol, amely mint a fogyó népesség jellegzetessége. Ez a korfa a fiatalok arányának csökkenésére utal és az idősödő generáció növekedésére. A férfiak és nők körében egyaránt leolvasható, hogy a 40-es éveik közepén jár a populáció nagy része, pont, ahol a KSH adatai szerint a népesség átlagéletkora található. Továbbá, a születések számának elmúlt 10 évben tapasztalt stagnálására is rámutat.

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a magyar egy elöregedőben lévő társadalom, amit a tömeges kivándorlás és annak mértéke hátrányosabban érinthet, mint gondolnánk.

5.1. KIVÁNDORLÁS ÉS AZZAL KAPCSOLATOS TRENDEK

Mint azt dolgozatom előző fejezetében említettem, a hazánkból való kivándorlás egészen a 2008-as válságig stagnált, viszont 2009-től folyamatosan növekszik a hazánkból gazdasági okokból távozó lakosok száma. 2010-ben 10 014 325 fő volt az ország lakossága. Ebben az évben mindösszesen 7 318 állampolgár vándorolt ki, ami mindössze a népesség 0,07%-a. A 2022-es évre ezek az adatok a következőképpen módosultak. Az ország népessége 9 689 010 fő volt, a kivándorlók száma pedig 28 825 fő, ez már a teljes népesség 0,3%-a.

A KSH adatai alapján megfigyelhető egy trend a célországok terén is, ami nemenként eltérő. 2022-ben a nők legkedveltebb célországa Ausztria volt 7 321 fővel, ezt követte Németország 4 363-mal, egyéb országok 4 019-cel, és végül az Egyesült Királyság. Ezen adatok alátámasztják azt a migrációs elméletet, mely szerint a nők rövidebb távolságon belül migrálnak.

A férfiak terén csak egy hangyányit eltérő adatok kerültek rögzítésre. Ebben az esetben is Ausztria került az első helyre 5 601 fővel, a második helyen itt viszont egyéb, harmadik országok élveznek előnyt 3 564 fővel, csak ezt követi Németország 2 755-tel, és a férfiak között is az Egyesült Királyság a sereghajtó.

6. KÉRDŐÍV – A MAI FIATALOK ELKÉPZELÉSEI A DIPLOMA UTÁNI MUNKAPIACI ÉLETRŐL

A jövő kulcsa, a fiatalok döntései jobban befolyásolják egy ország sorsát, mint azt elsőre gondolnánk. A munkaerőpiacról kieső idősödő generációt pótolják, tudásukkal és hozzáállásukkal új lendületet adnak a gazdaságnak. Ha a fiatalok tömegesen elvándorolnak otthonukból, az beláthatatlan következményekkel járhat a jövővel kapcsolatban: kitolódhat a nyugdíj korhatár; csökkenhet a gazdaság lendülete; kiáramolhat a know-how; a halálozások aránya magasabbá válhat, mint a születéseké; az ipar teljesítménye csökkenhet. Mint azt tudjuk, *"Ipar nélkül a nemzet félkarú óriás!"* (Kossuth Lajos).

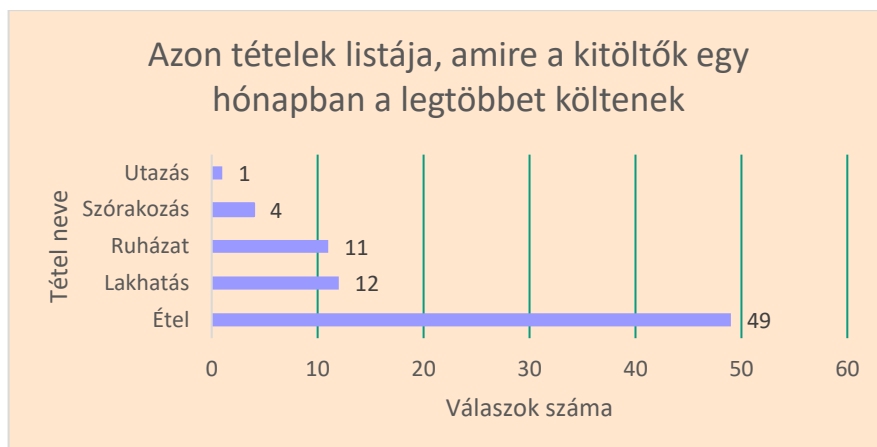
Dolgozatomhoz kérdőívet készítettem, melynek elemzését ezen fejezet alfejezeteiben teszem meg. Dolgozatom megírásáig a kérdőívet 105-en töltötték ki, melynek a hazai és külföldi felsőoktatásban tanulók volt a célközönsége. A kitöltők aránya a következőképpen alakult: hazánkban 81 fő töltötte ki, külföldről pedig 24. A megfelelő elemzés érdekében szétbontottam a külföldi és hazai kitöltők válaszait.

6.1. KÉRDŐÍV ELEMZÉSE (BELFÖLD)

A 81 kitöltőből 56 nő és 25 férfi volt. A kitöltők átlagéletkora 22 év volt, a legfiatalabb kitöltők 19-évesek voltak, míg a legidősebb 30. Lakóhely szerint a kitöltők túlnyomó része falvakban, községekben él, míg a főváros és környékén a legkevesebben. A kitöltők között mindössze 21-en nem rendelkeznek munkahellyel, míg a munkahellyel rendelkezők közül legtöbben – szám szerint 21-en – főállású munkahellyel rendelkeznek.

Első ízben az egyetemisták fogyasztási és megtakarítási szokásaira voltam kíváncsi, ezért megkérdeztem, hogy az alábbi 7 tételből melyik az, amire egy hónapban a legtöbbet és a legkevesebbet költenek. Olyan tételeket soroltam fel, mint az étel, ruházat, utazás, szórakozás, lakhatás, egészség, oktatás és végül egy egyéb lehetőség (15. ábra).

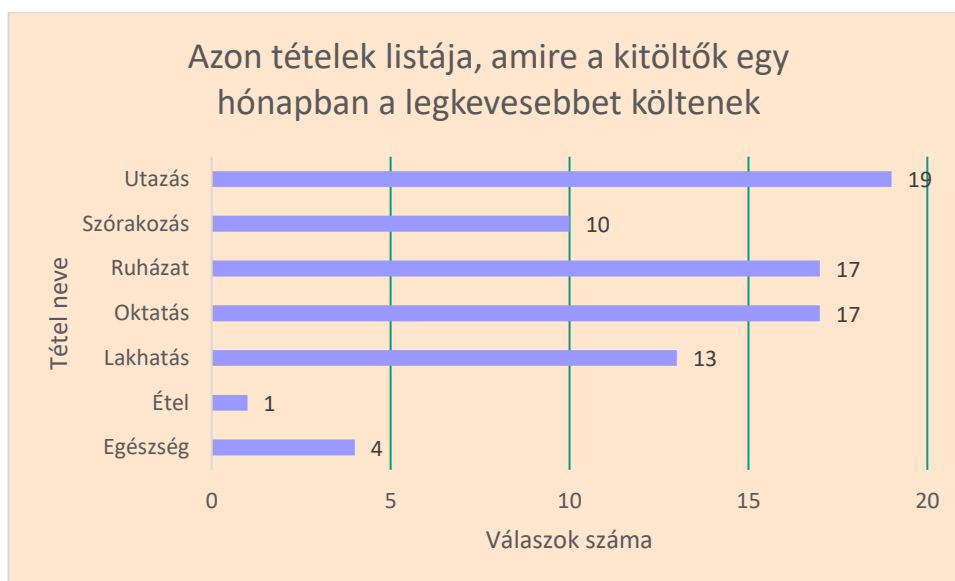
A válaszadók elsőprő többsége azt a választ adta, hogy a legnagyobb havi kiadás számára az élelmiszer. Ezt követően ruházat és a lakhatás voltak holtversenyben. A kitöltők olyan alternatív válaszokat is adtak, mint befektetés, autózás, valamint egy humoros illető élvezeti cikkeket részesített előnyben „Cigi, Pia, Csibeburger”.

15. ábra Azon tételek listája, amire a kitöltők egy hónapban a legtöbbet költenek

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

Kíváncsi voltam arra is, hogy mire költenek egy hónapban a legkevesebbet a kitöltők, az eredménynek pedig a következők lettek: a válaszadók utazásra költenek a legkevesebbet, a ruházat ismét holtversenyben a dobogóra került az oktatás társaságában (16. ábra).

16. ábra Azon tételek listája, amire a kitöltők egy hónapban a legkevesebbet költenek

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A következő kérdés arra terjedt ki, hogy egy hónapban átlagosan mennyi pénzt tudnak megtakarítani. 23 válaszadóból 19 személy szolgáltatott szám adatot, ennek alapján 75 000 forintot takarítanak meg havonta átlagosan. 3 válaszadó volt, aki azt jelölte, hogy nem tud megtakarítani, illetve többet költ, mint a bevétele.

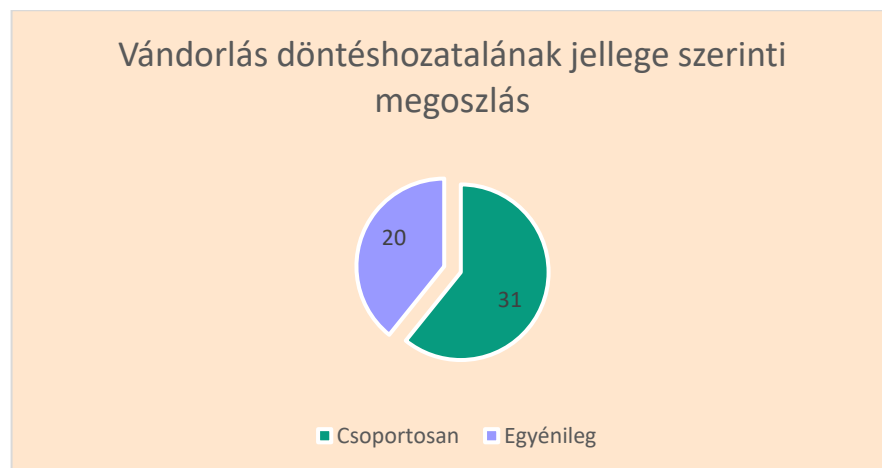
A felmérés következő szegmensében már a vándorlás ténye helyeződött fókuszba. Megkérdeztem a kitöltőket „*Megfordult már a fejedben a diploma megszerzése utáni külföldi munkavállalás gondolata?*”.

A hazai válaszadók a következőképpen nyilatkoztak: 51 személy válaszolt igennel, hogy elhagyná az országot, míg 30 válaszadóban nem merült fel a kivándorlás gondolata. Ezen a ponton hazai válaszadók halamazát két részhalmazra bontom, amikor is a maradni kívánó és az elvágó egyéneket külön-külön vizsgálom meg.

6.1.1. Elvágó egyének

Az igennel válaszolókat megkértem, hogy magyarázzák meg döntésüket, mivel az elmélet okkal és indokkal történő vándorlást különít el egymástól. A leggyakoribb ok a magasabb fizetés, a hazai infláció és a forint gyenge fizetőképessége, illetve a népszerű válasz volt a család kint léte.

Az elmélet mezsgyéjén tovább haladva a vándorlás jellegére kérdeztem rá, mely szerint egyénileg, illetve csoportosan hozták meg a vándorlási döntést (17. ábra).

17. ábra Vándorlás döntéshozatalának jellege szerinti megoszlás

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A kördiagram adatai alapján, 31 kitöltő csoportosan hagyná el az országot, míg egyéni döntés alapján csupán 20-an. Ez azért is aggasztó, mert a válaszok arra engednek következtetni, hogy komplett családok hagyják el az országot, ami további népesség és aktivitás veszteséhez vezethet.

A tartózkodás idejét figyelembe véve arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók mekkora időtartamot töltenének hazánktól távol, munkavégzési szándékkal (3. Táblázat).

3. Táblázat Kivándorlás tervezett időtartama (belföld)

Időtartam	Válaszadók száma
1-3 hónap	1
3-6 hónap	5
6-12 hónap	12
Legalább 12 hónap	33

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A válaszadók többsége – 33 alany – akár véglegesen maradna a célként választott országában elképzelése szerint, míg 18 alany azt válaszolta, hogy csak időlegesen migrálna ki hazánkból.

A trendek iránti érdeklődésből fel kívántam mérni, hogy a megkérdezett egyetemisták vándorlási úticéljai mennyire vannak összhangban a KSH adataival (4. Táblázat).

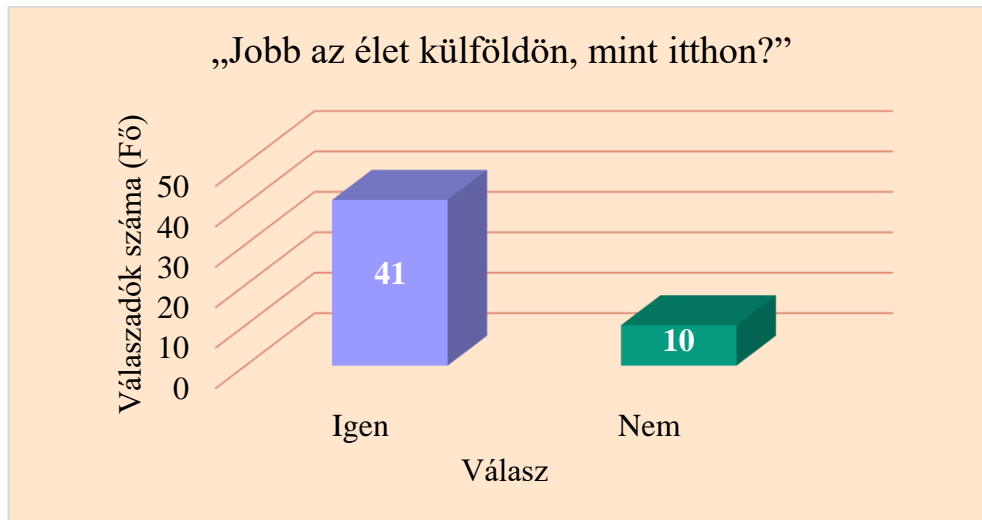
4. Táblázat A megkérdezett egyetemisták vándorlási úticéljai

Ország	Válaszadók száma (fő)	Válaszadók aránya (%)
Németország	13	25,4
Ausztria	12	23,5
Amerika	4	7,8
Anglia	4	7,8
Hollandia	4	7,8
Kanada	3	5,8
Svájc	3	5,8
Bizonytalan	3	5,8
Franciaország	2	3,9
Svédország	2	3,9
Dánia	1	1,9
Norvégia	1	1,9

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

Megfigyelhető, hogy a KSH adataihoz hasonló válaszokat adtak a kérdőív kitöltői: Németország és Ausztria a legkedveltebb két célterület, az egyéb országok, mint Amerika, Anglia, Hollandia hasonló mennyiségű szavazatot kapott.

Végül, de nem utolsó sorban a bérrel kapcsolatban tettem fel kérdésemet („*Mekkora az a havi jövedelem, ami felett már komolyan elgondolkozol az ország elhagyásán?*”) a kitöltőknek, mivel ezen vándorlások fő mozgatórugója vélhetően a jövedelemszerzés. A kérdés személyes jellegét tekintve nem tettem kötelezővé, mégis 23 alany készségesen rendelkezésemre állt. Az általuk szolgáltatott adatokból átlagot számoltam, aminek végeredménye 863 000 forint lett. Ez az összeg a magyar átlagfizetés 2,2-szerese, vagy 4 havi diák-munkás fizetésemnek felel meg.

18. ábra „Jobb az élet külföldön, mint itthon?”

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

Utolsóként arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók véleménye szerint „*Jobb az élet külföldön, mint itthon?*” (18. ábra). Az általam prognosztizált eredmény egy egybehangzó igen lett volna, ám ez nem így történt. A migrálni vágyók 51 fős halmazából 41 fő úgy gondolja, hogy „Igen, jobb az élet külföldön”, míg 10 fő gondolja azt, hogy „Nem jobb az élet külföldön” hazánkhoz képest. Meglepetésként ért az eredmény, mivel sokkal kisebb arányú nemleges válaszra számítottam a kérdés feltételekor.

Ezt a meglepetést felhasználva átkötésként vessünk egy pillantást a válaszadók azon halmazára, akik nem gondolkodtak még a külföldön való munkavállaláson.

6.1.2. Maradni kívánó egyének

Megkértem a válaszadók ezen csoportját is, hogy magyarázzák meg döntésüket okát, indokát. Az itthon maradásnál fő okokként szerepelnek a családhoz való ragaszkodás; az újtól való zárkózottság; illetve az idegen nyelvtudás hiánya. Voltak olyan válaszadók, akik stabil, vagy épp jólfizető munkájuk miatt nem szeretnének külföldre menni.

Amennyiben nem lehet vizsgálni a nemzetközi mobilitást, úgy a fiatalok hazai mobilitását mértem fel. Arra voltam kíváncsi, hogy mekkora a valószínűsége annak, hogy a lakóhelyétől eltérő településen talál munkahelyet. Ezt egy 1-től 5-ig terjedő skálán kértem, hogy értékeljék, ahol az 1 a teljes valószínűtlenséget, az 5 pedig a teljes bizonyosságot jelenti. A kitöltők általi válaszokat átlagolva egy 3,9-es értéket kapunk, amit értelmezve arra jutunk, hogy a kitöltők valószínű, hogy nem a lakóhelyüktől eltérő helyen keresnek munkát. Ezt alapul véve a mobilitást tovább vizsgálva, azt is megérdeklődtem, hogy mekkora az a táv, amit napi szinten hajlandóak lennének utazni munkába, oda-vissza (5. Táblázat).

5. Táblázat Belföldi mobilitás (belföldi kitöltők)

Távolság	Válaszadók száma (fő)
0-20 km	8
21-50 km	22
51-100 km	0
100 km felett	0

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A táblázat magáért beszél, bátran merem állítani, hogy a kitöltők lakóhelyüktől napi szinten maximum 50 kilométert hajlandók megtenni. Ez egy 25 kilométeres rádiuszt jelent, ami véleményem szerint igencsak kis távolság.

A migrációs elmélet azt mondja, hogy a vidéki települések lakói urbanizálódnak, és a gazdasági centrumok felé irányulnak. Ezen hipotézis vizsgálatára megkérdeztem alanyaimat, hogy melyek a számukra legvonzóbb települések munkavégzés szempontjából (6. Táblázat).

6. Táblázat Munkavégzés szempontjából legvonzóbb települések (belföld)

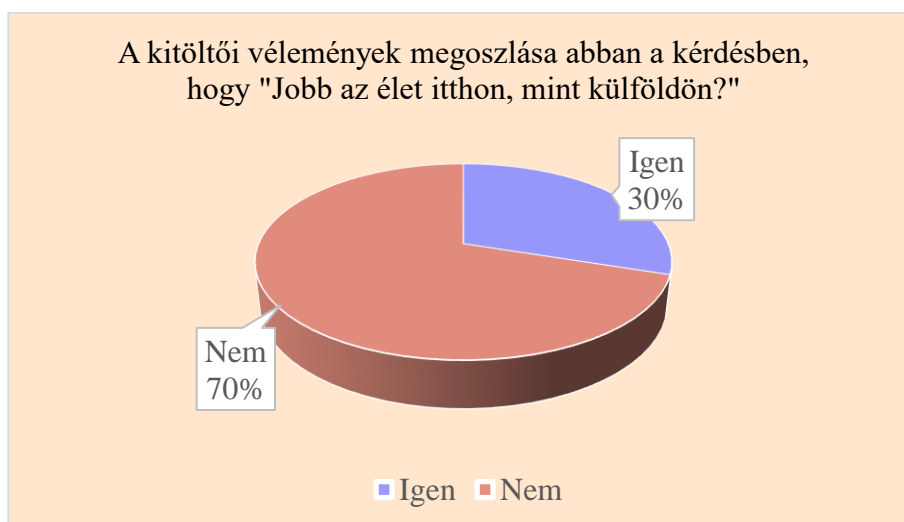
Település neve	Válaszadók száma (Fő)
Győr	9
Budapest	8
Zalaegerszeg	6
Szeged	2
Egyéb	2
Debrecen	1
Hévíz	1
Szombathely	1

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

Észrevehető, hogy a válaszadók előnyben részesítik a hazai magas gazdasági vonzerővel bíró városokat, mint a főváros, Győr vagy Zalaegerszeg. Viszont egyéb fejlődő vidéki nagyvárosokat is említene, mint Debrecen.

Azt már ismerjük, hogy a külföldre költöző fiataloknak mekkora bérigényük van, de azt még nem, hogy akik itthon maradnak a diploma megszerzése után, mégis mekkora összeget várnak itthoni alkalmazóiktól. Az alanyok a korábbiakhoz hasonlóan nem voltak kötelesek választ adni. A kérdésre 13 fő adott választ, az általuk adott elvárt havi bérjüvedelmek átlaga pedig 458 000 forint. Ez kicsivel több, mint fele a külföldre kivándorló fiatalok bérvárományának, és 73 000 forinttal több mint a 2023-as KSH szerinti átlagbér.

Végül, az itthon maradni szándékozók is megkérdeztem: véleményük szerint jobb-e az élet itthon, mint külföldön. A korábbihoz hasonlóan a kapott válasz teljesen ellentétes volt azzal, mint amit vártam (19. ábra).

19. ábra A kitöltői vélemények megoszlása abban a kérdésben, hogy "Jobb az élet itthon, mint külföldön?"

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

Az itthon maradók 70%-a úgy véli, hogy az élet itthon NEM jobb, mint külföldön, és csak 30% úgy, hogy jobb az élet itthon. A kapott eredmény szöges ellentéte annak, mint ami várható volt, hiszen, ha már az ember már itthon marad, joggal gondolhatnánk, hogy azért teszi, mert jobbnak gondolja a hazai helyzetet a külföldihez képest.

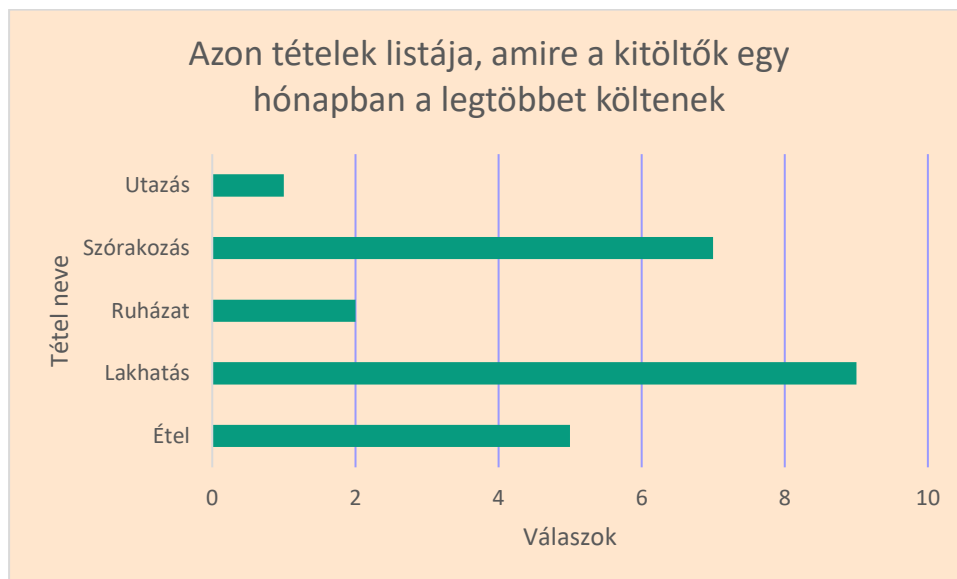
6.2. KÉRDŐÍV ELEMZÉSE (KÜLFÖLD)

Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk a hazai fiatalok helyzetéről, nem elég megvizsgálni az itthoni fiatalok véleményét, meg kell ismernünk azt is, hogy a külföldi felsőoktatási intézmények tanulói hogyan látják jövőjüket saját hazájukban.

Ennek érdekében segítségül hívtam külföldön élő ismerőseimet, barátaimat, valamint az ő baráti körüket, hogy segítsenek kutatásom elkészítésében. A kitöltések túlnyomó részében az európai kontinensről érkeztek, olyan országokból, mint például Románia, Spanyolország, Olaszország, illetve hatalmas meglepetésként ért, hogy az afrikai kontinensről (Marokkóból) is érkezett két kitöltés. Úgy vélem, hogy ezáltal vált a felmérés csak igazán nemzetközivé.

Az elemzést a belföldi esethez hasonlóan kezdem. A kérdőívet 24 fő töltötte ki, ebből 15 nő és 9 férfi. A kitöltők átlagéletkora 21 év volt, a legfiatalabb kitöltők 19 évesek voltak, a legidősebbek pedig 24 évesek. Országok szerinti eloszlásban a legtöbb kitöltés Romániából érkezett (15), ezt követi Spanyolország (6), majd Marokkó (2) és végül Olaszország (1).

Először itt is az egyetemisták fogyasztási szokásait mértem fel: melyik az a 7 tétel amire a legtöbbet költenek a külföldi fiatalok egy hónapban (20. ábra).

20. ábra Azon tételek listája, amire a kitöltők egy hónapban a legtöbbet költenek (külföld)

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A külföldi fiatalok a hazaiakkal ellentétben a lakhatásra költenek a legtöbbet, ezt követi a szórakozás, majd az élelmiszerek. Ezt követően azok a tételek következtek, amire a megkérdezettek a legkevesebbet költöttek (21. ábra).

21. ábra Azon tételek listája, amire a kitöltők egy hónapban a legkevesebbet költenek (külföld)

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A felmérés eredménye szerint a külföldi fiatalok legkevesebbet utazásra költenek, ezt követően a lakhatás következik, majd pedig az oktatás.

A következő kérdés a külföldi fiatalok megtakarítási szokásaira vonatkozott. Szerencsémre, sokkal közlékenyebbek voltak ilyen téren, mint a hazaiak. A kapott adatokat átlagolva a külföldön élő fiatalok átlagosan 478€-t tudnak megtakarítani havonta, ami 180 000 forintnak felel meg nagyjából.

Az alanyok ezen csoportjánál is feltettem a kérdést, hogy „*Megfordult már a fejedben a diploma megszerzése utáni külföldi munkavállalás gondolata?*”. Idegen országok fiataljainál a válaszadás a következőképpen alakult. Mindösszesen 3 ember válaszolt igennel és 21 ember nemmel. Azok, akik nem akarják elhagyni, olyan okokat osztottak meg velem, mint a család, barátok, kiépített egzisztencia. Volt, aki csak annyit nyilatkozott, hogy nincs rá oka. 3 személyből 2 fejtette ki röviden, hogy miért döntene otthona elhagyása mellett. Egyikük gazdasági okok miatt hagyná el otthonát, másikuk viszont csak pusztán világlátási szándékkal.

A tartózkodás idejét figyelembe véve mindössze egyetlenegy válaszadó volt az, aki hosszabb időre vándorolna el otthonából (7. Táblázat).

7. Táblázat Kivándorlás tervezett időtartama (külföld)

Időtartam	Válaszadók száma
1-3 hónap	0
3-6 hónap	2
6-12 hónap	0
Legalább 12 hónap	1

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A három válaszadó összesen 5 potenciális célországot adott meg, melyek között szerepel Törökország, Thaiföld, Japán, Portugália, Spanyolország és Magyarország.

Sajnálatos módon egyik alany sem adta meg hogy mennyi az a bér, ami mellett már elköltözne külföldre. Zárásként pedig nekik is feltettem a kérdést, hogy meglátásuk szerint „jobb az élet külföldön, mint hazájukban?”. A 3 emberből 2 úgy gondolta, hogy külföldön jobb az élet, míg 1 gondolta úgy, hogy jobb otthon, mint más országokban.

Azon alanyok esetén, akik nem hagynák el hazájukat, az előzőekhez hasonló módon az országon belüli mobilitást vizsgáltam. Arra vonatkozóan, hogy mekkora a valószínűsége annak, hogy „lakóhelyétől eltérő településen keres munkát?” (5-ös Likert-skálán), a kitöltők által adott válasz átlaga 3, azaz bármi lehetséges. Azt azonban elmondhatjuk a kitöltések alapján, hogy a külföldiek lényegesen mobilisebbek, mint az itthoni válaszadók (8. Táblázat).

8. Táblázat Belföldi mobilitás (külföldi kitöltők)

Távolság	Válaszadók száma (fő)
0-20 km	8
21-50 km	9
51-100 km	3
100 km felett	1

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A válaszadók többsége ebben az esetben is napi maximum 50 kilométert ingázna, ám akadt egy maroknyi kivétel, akik már 100 kilométert is megtenne naponta, vagy akár annál is többet.

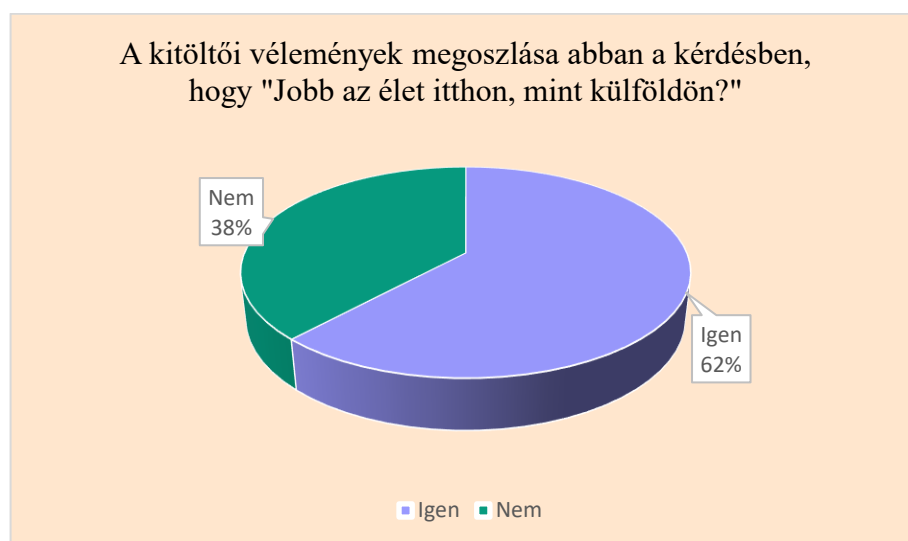
A mobilitást a korábbiakhoz hasonlóan a gazdasági centrumok vonzóerejének felmérése követi. Ennek érdekében külföldi ismerőseimnek is feltettem a kérdést, hogy melyek a legvonzóbb települések munkavégzés szempontjából (9. Táblázat).

9. Táblázat Munkavégzés szempontjából legvonzóbb települések (külföld)

Kitöltő országa	Vonzó gazdasági centrum
Olaszország	Milánó
Marokkó	Casablanca
Románia	Brassó, Bukarest, Marosvásárhely, Sepsiszentgyörgy, Kolozsvár
Spanyolország	Sevilla, Malaga, Madrid

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A válaszok alapján megfigyelhető, hogy a fiatalok itt is előnyben részesítik a nagy és gazdaságilag fejlődő centrumokat, illetve az adott ország fővárosát. Nem hiába, mivel vélhetően itt számíthatnak magas fizetésekre. De mégis mekkora az a fizetés, amire a diploma megszerzése után várhatnak a fiatalok? Az alanyok adott válaszait átlagolva a következő eredményt kaptam. A külföldi fiatalok pályájuk kezdetén átlagosan 2 161€-s fizetésre számítanak. Ha ezt az összeget átváltjuk, akkor kb. 815 000 forintot kapunk, ami majdnem megegyezik azzal az összeggel, ami a külföldre kivándorló magyar fiatalok bérelvárása. Zárásként perig kikértem a külföldi egyetemisták véleményét, hogy meglátsuk szerint hol jobb az élet: hazájukban vagy külföldön (22. ábra).

22. ábra A kitöltői vélemények megoszlása abban a kérdésben, hogy "Jobb az élet itthon, mint külföldön?" (külföld)

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves válaszok alapján

A kitöltők 62%-a, azaz 13 ember válaszolt igennel, míg 38% (8 fő) nemmel. Érdekes megfigyelés, hogy a 8 nemleges válasz mindegyike Romániából érkezett. Míg azok a válaszadók, akik tőlünk nyugatra találhatóak (Olaszország, Spanyolország és Marokkó) mind igennel válaszoltak.

Most, hogy ismertetésre kerültek a belföldi és a külföldi válaszadók adatai és jellegzetességei, hasonlítsuk is össze őket.

6.3. AZONOSSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK HAZÁNK ÉS MÁS ORSZÁGOK FIATALJAI KÖZÖTT

A kérdőív segítette megismerni a fiatalok hazai, illetve külföldi helyzetét. Megfigyelhető mindkét csoport kitöltői között azonosságok és különbségek is. Haladjunk is tovább pontról pontra.

A havi kiadásokat tekintve egy azonosságot vehetünk észre, mely szerint mind a két csoport top 3 kiadásában szerepel – igaz eltérő sorrendben – az étkezés és a lakhatás, mint legnagyobb kiadások. A legkevesebb költségek listáján is van azonosság, az utazás az a tétel amire mind a két csoport a legkevesebbet költ.

Az első különbség a vándorlás döntésében van, hiszen a hazai megkérdezettek többsége inkább elvándorolna itthonról, míg a külföldi válaszadók túlnyomó többsége hazájában maradna. A kivándorlás oka is eltérő, hiszen a hazaiak inkább gazdasági okok miatt távoznak hazánkból, míg a külföldiek csak felfedezés vágyból hagynák el hazájukat időlegesen. Ebből adódik a másik különbség, hogy míg a külföldi fiatalok csak időlegesen hagynák el hazájukat, addig az itthoniak jelentős része akár véglegesen is elhagyná az országot.

A hazájuk területén maradó fiataloknál is megfigyelhető azonosság, hiszen a gazdasági centrumok vonzereje tagadhatatlanul jelen van minden országban.

Minimális, de különbségként megemlíthető az országon belüli mobilitás mértéke. A válaszadók többsége a 0 km-től 50 km-ig terjedő távolságot hajlandó ingázni napi szinten, viszont míg hazánkban ezen érték fölött nem érkezett válasz, addig külföldön csekély számú válasz érkezett ennél nagyobb távokra. Tehát napi szinten mobilisebbek a külföldiek.

Érdekes megfigyelés, hogy a külföldi fiatalok és a hazákból távozni vágyók diploma utáni bérigénye kísértetiesen hasonlít egymásra. A hazai fiatalok átlag bérvárománya külföldön 863 000 forint, míg a külföldiek elképzelése 815 000 forintnak megfelelő összeg átlagosan.

A további eltérésként jegyezném meg a hazájukban maradók véleményét azzal a kijelentéssel kapcsolatban, hogy „jobb az élet hazájukban, mint külföldön”.

A külföldi fiatalok jelentős része úgy vélte, hogy jobb az élet hazájukban, mint külföldön, ezen felbuzdulva azt hihetnénk, hogy a hazai fiatal diploma előtt állók is hasonlóan lelkesen vélekednek. Azonban ennek a sarkos ellentéte látható, a hazánkban maradni kívánó fiatalok jelentős többsége gondolja úgy, hogy külföldön jobb az élet, mint hazánkban. Ezen azonosságok és különbségek elemzése, hasznos lesz a dolgozat összegzésében.

6.4. TÜKRÖM, TÜKRÖM, MOND MEG NÉKEM... - PERSZÓNA PROFIL A KÉRDŐÍV ADATAI ALAPJÁN

Annak érdekében, hogy körbe tudjam írni az átlagos hazai fiatal, készítenem kell egy perszóna profilt. Ehhez a kérdőív által szolgáltatott adatokat használom fel és ezek átlagából születik meg a képzelt alany.

A kérdőív adatainak átlagolása után a perszónánk egy 23 év körüli, nőnemű egyén, aki városban (vagy annak agglomerációjában) él. Nevezzük az egyént Erzsébetnek (vagy akár Bözsinek). Bözsi egyetem mellett állandó munkahellyel rendelkezik, egy hónapban átlagosan 52 000 forintot tud megtakarítani. Egy hónapban legtöbbet ételre és ruhára költ – hogy mindig trendi legyen –, legkevesebbet perig tanulásra és utazásra. Erzsi fejében megfordult a külföldre költözés, de még bizonytalan, ezért egy gazdasági centrum irányába orientálódik először. Számára a két legvonzóbb célpont a Budapest és Győr. Majd csak ezt követően állna tovább gazdasági szándékokkal, ideiglenesen egy külföldi országba. Bözsi angol nyelvtudással rendelkezik, ezért a trendet jelentő német nyelvterületek kevésbé jöhetnek szóba. Számára sokkal vonzóbb Olaszország, vagy éppen Spanyolország a klíma és a nemzetet jellemző temperamentum miatt, de Dubaj is megfordult már a fejében. Itthon pályakezdőként nagyjából 350-400 ezer forintos nettó kezdőfizetést szeretne kapni, külföldi munkavállalás esetén ennek az összegnek a 1,5-2-szeresét. Nem ragaszkodik hozzá, hogy egyből a tanult szakmájában dolgozzon egy esetleges külföldi munkavállalás esetén, de hosszútávú tervei között szerepel. Úgy véli Bözsi, hogy az élet jobb külföldön, mint hazánkban, de a családja és a velük való szoros kapcsolat miatt nem költözne el véglegesen hazánkból.

A statisztikai adatok és kicsit a képzelet segítségével alkotott perszóna profil (Erzsébet/Bözsi), remélem, hogy megfelelő görbe tükröt mutat mind a társadalomnak, mind az Olvasónak a mai hazai fiatalokról.

7. ÖSSZEGZÉS, JAVASLATOK

7.1. KUTATÁSI KÉRDÉSEK MEGVÁLASZOLÁSA

A kutatás elkészítésének célja az volt, hogy kicsit jobban megértsük, hogy mi játszódik le a diploma megszerzése előtt és a munkaerőpiacra való kilepés előtt a fiatalok fejében. Ezzel kicsit megértve, hogy mi áll a fiatalok tömeges hazánkból való kivándorlása mögött.

Az első kérdés az volt, hogy „*Milyenek a fiatalok fogyasztói és megtakarítási szokásai jelenleg és potenciális munkavállalóként?*”. A kérdőív adatai alapján a fiatalok legtöbbször a lakhatásra költenek, mint például étel és lakhatás, ezzel szemben a szórakozás és az élvezeti cikkek háttérbe szorúlnak. A kérdőívre válaszadók jelentős része már az egyetem ideje alatt rendelkezik munkahellyel, azonban még így sem minden megkérdezett tud megtakarítani, felélik keresetüket. Azon személyek, akik képesek megtakarítani, havi szinten nagyjából 75 000 forintot tesznek félre. Munkavállalóként pedig már diplomával a kezükben, az átlagosnál magasabb munkabért várnak el itthon.

A második kérdés melyre választ kerestem „*Milyen jövedelmi és egyéb munkavállalással kapcsolatos elvárással rendelkeznek a hazai és a külföldi fiatalok?*”. A kutatás adataiból az tükröződik, hogy jobb jövedelmet várnak el már diplomával a kezükben a fiatalok, mint a hazai átlagfizetés. A munkahelyek terén előnyben részesítik a gazdasági centrumokat és azok környékét, ahol még magasabb bérekre számíthatnak. Azonban a magyar fiatalok napi mobilitási hajlandósága igencsak alacsony, ezért lép fel náluk elvárás a lakóhely közelében található munkahelyre. A külföldi válaszadók sem sokkal mobilisebbek mint a hazaiak, de náluk tapasztalható volt hajlandóság napi szintű 100 km feletti ingázásra.

A harmadik vizsgált kérdés az volt, hogy „*Milyen összefüggések mutathatók ki a fiatalokra jellemző adatok és a munkavállalási elvárások között?*”. A fiatalok a lakóhelyükhöz közeli és jól fizető munkahelyeket preferálják, illetve az olyan nagyvárosokat, ahol van élet és bőséges munkalehetőség. A nagy cégek keresik a fiatal és képzett munkaerőt, de mellette inkább azokat részesítik előnyben, akik már rendelkeznek az adott szakterületen tapasztalattal.

A negyedik vizsgált kérdés pedig „*Hogyan karakterizálható a fiatalok lehetséges munkavállalási útja?*”. A fiatalok gyakran már az egyetemmel egy időben elkezdik munkavállalási útjukat. A kérdőív kitöltői között is tapasztalni lehetett, hogy a tanulás mellett állandó, duális vagy részidős munkahellyel rendelkeznek, ők már megtették az első lépést a munkaerő piacon és ez a diploma megszerzése után is folytatódik.

A munkáltatók előszeretettel alkalmazzák a diploma után a náluk már eleve betanult munkaerőt. Aki viszont nem rendelkezik hasonló lehetőségekkel, illetve munkavállalói múlttal, azokra nehéz út vár, amíg megtalálják azt a potenciális állást, ami megegyezik elvárásaikkal.

És végül, de nem utolsó sorban az dolgozat legfőbb és legelső kérdése, „*Hol éri meg elkezdeni dolgozni a diploma megszerzése után?*”. A kérdésre a választ nem lehet egzakt módon megadni, hiszen pontosan olyan bonyolult, mint maga vándorlás. Azoknak a friss diplomásoknak, akik nem rendelkeznek munkatapasztalattal a tanult szakterületen, érdeme-sebb először itthon munkát keresniük és csak azután próbálkozni külföldön, miután rendelkezésükre áll a kellő tapasztalat. Akik viszont már rendelkeznek kellő tapasztalattal, és úgy érzik, hogy a nemzetközi piacon is megállják a helyüket, próbálkozhatnak egyből fejest ugrani a nagyvilágba.

A dolgozatban tapasztaltak alapján, a mai fiatalokra inkább jellemző a kivándorlás és az arra való hajlandóság a diploma megszerzése után, mint az itthon maradás, még család marasztaló ereje ellenére is.

7.2. FELDOBOM A KÖVET... RÁESIK A FEJEMRE?

„Föl-földobott kő, földedre hullva, kicsi országom, újra meg újra...”

Vajon elmegy-e fiad?

A dolgozat lezárását kissé poétikusan Ady Endre versének átfogalmazásával indítom. A kérdőív segítségével megismertem kortársaim jövővel kapcsolatos elképzeléseit, belső vívódásait a maradásról, illetve a költözésről. A migrációs elmélet megtanított megérteni, felmérni és elemezni a saját gondolataimat a munkavégzés, a magasabb szintű megélhetés érdekében történő külföldre vándorlásról.

Azt nem tudom kijelenteni egyértelműen, hogy jobb az élet külföldön, mint itthon, sőt az állítás komplementerét sem. Az élet külföldön másabb, mint itthon, és valójában ezt az apró különbségeket keressük vándorlásunkkor, amik megfognak minket és oda vonzanak, amitől álomszerűnek, jobbnak tűnik az élet.

Bár a dolgozatom megírásának egyik fő célja az volt, hogy megválaszolja a kérdést: „*Menni, vagy maradni?*”, erre önmagamban nem sikerült még egzakt választ találnom. A dolgozat tanulsága alapján vannak elképzeléseim, hogy mit szeretnék, és vannak álmaim, amiket meg szeretnék valósítani. Mert nem vagyok más, mint „*egy álmodozó, aki elálmodja innen az életét*”.

(Ozzy Osbourne)

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretnék köszönetet mondani két témavezetőmnek, Dr. Antal Anitának és Dr. Szűcs Juditnak, hogy segítettek dolgozatom elkészítésében. Köszönöm a kérdőív minden egyes kitöltőjének, hogy válaszaikkal segítették munkám elkészültét, a „Team Skodálatos” minden egyes tagjának, hogy tartották bennem a lelket a dolgozat írása alatt. És végül, de nem utolsósorban „Erzsinek”. Soha, senki nem adott ekkora erőt és motivációt, még az itthoniak sem... Köszönöm!

IRODALOMJEGYZÉK

Szuhai Ilona (2020.9.7) Hogyan befolyásolták egyes történelmi időszakok a migráció dinamikáját?

<http://real.mtak.hu/113726/1/SzuhaiBelugyiSzemle2020.evi9.szam109-125.pdf>

(letöltés dátuma: 2023.10.08)

Illés Sándor (2000.02) BELFÖLDI VÁNDORMOZGALOM
A XX. SZÁZAD UTOLSÓ ÉVTIZEDEIBEN

<file:///C:/Users/skoda/Downloads/279-Article-184-1-10-20150113.pdf>

(letöltés dátuma: 2023.10.08)

SZÁSZI FERENC (1993) ADATOK A MAGYAR KIVÁNDORLÁS
TÖRTÉNETÉHEZ, 1945-1989

https://ti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz1993_3-4/szaszi.pdf

(letöltés dátuma: 2023.10.08)

Everett S. Lee (1966) A Theory of Migration

<https://www.jstor.org/stable/2060063>

(letöltés dátuma: 2023.10.08)

E. G. Ravenstein (1885.06) The Laws of Migration

<https://www.jstor.org/stable/2979181>

(letöltés dátuma: 2023.10.15)

Wilbur Zelinsky (1971.04) The Hypothesis of the Mobility Transition

<https://www.jstor.org/stable/213996>

(letöltés dátuma: 2023.10.15)

Harmat Árpád Péter (2015.10.18) Nagy migrációk a történelemben

https://tortenelemtanulas.blog.hu/2015/10/18/nagy_migraciok_a_tortenelemben

(letöltés dátuma: 2023.10.17)

KATHARINE M. DONATO & DOUGLAS S. MASSEY (2016.07) Twenty-First-Century
Globalization and Illegal Migration

<https://www.jstor.org/stable/24756125>

(letöltés dátuma: 2023.10.14)

CSORBA GYÖRGY (1999) AZ 1848-1849-ES TÖRÖKORSZÁGI MAGYAR EMIGRÁ-
CIÓ TÖRTÉNETE

<https://epa.oszk.hu/00000/00018/00009/pdf/csorba.pdf>

(letöltés dátuma: 2023.10.19)

Stephen Castles, Hein de Haas and Mark J. Miller (2014) The Age of Migration

<https://migrationmatters.me/wp-content/uploads/2016/11/AgeOfMigrationChapter1and.pdf>

(letöltés dátuma: 2023.10.25)

New World Encyclopedia Human migration
https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Human_migration
(letöltés dátuma: 2023.10.20)

Adam McKeown (2004.6) Global Migration, 1846-1940
<https://www.jstor.org/stable/20068611>
(letöltés dátuma: 2023.10.27)

Arcanum Ósmagyar kor: a honfoglalásig
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/pannon-pannon-enciklopedia-1/a-magyar-sag-kezikonyve-2/nyelv-es-irodalom-1919/a-magyar-nyelv-tortenete-1CA3/osmagyar-kor-a-honfoglalasig-1CA7/>
(letöltés dátuma: 2023.10.30)

RÓNA-TAS ANDRÁS (2011) Az Uráltól a Kárpát-medencéig : Új kutatási eredmények a korai magyar történelemről
https://adt.arcanum.com/en/view/Historia_2011/?pg=285&layout=s
(letöltés dátuma: 2023.11.01)

KSH A népesség, népmozgalom főbb mutatói
https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0001.html
(letöltés dátuma: 2023.11.02)

KSH A kivándorló magyar állampolgárok célországok és nemek szerint
https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0031.html
(letöltés dátuma: 2023.11.04)

KSH Magyar állampolgárok vándorlásának összefoglaló adatai
https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0030.html
(letöltés dátuma: 2023.11.04)

MIKÓ ESZTER (2017.06) A magyar migráció alakulása az 1800-as évektől napjainkig, jövőbeli kitekintéssel
https://epa.oszk.hu/02900/02924/00055/pdf/EPA02924_valosag_2017_07_071-094.pdf
(letöltés dátuma: 2023.11.03)

KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET (2013) KIVÁNDORLÁS
<https://demografia.hu/hu/tudastar/fogalomtar/9-kivandorlas>
(letöltés dátuma: 2023.11.04)

KSH Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint
<https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html>
(letöltés dátuma: 2023.11.06)

IOM World Migration Report 2022
<https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>
(letöltés dátuma: 2023.11.03)

Demográfia 53. évf. 2-3. szám (2010) Gödri Irén, Tóth Erzsébet Fanni
Magyarország, Románia és Szlovákia kivándorlási folyamatai a rendszerváltozások után -
eltérések és hasonlóságok

<https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/issue/view/108>

(letöltés dátuma: 2023.11.05)